

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

В.о. завідувача кафедри

_____ Р.О. МАКСИМОВИЧ

« ____ » _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Тема: Співробітництво України та ЄС у сфері боротьби зі злочинністю

Виконавець: **НОВІКОВ Дмитро Владиславович**

Науковий керівник: д.ю.н., доцент **ЕПЕЛЬ Оксана Володимирівна**

Нормоконтролер: викладач **ГОЛОВАТЕНКО Марина Юріївна**

Київ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ.....	7
1.1. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю: поняття та зміст.....	7
1.2. Форми та принципи міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю.....	16
1.3. Основні напрямки міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю.....	26
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ.....	34
2.1. Європейські стандарти у сфері боротьби зі злочинністю ратифіковані Україною.....	34
2.2. Удосконалення національного законодавства у сфері боротьби зі злочинністю згідно з європейськими стандартами.....	42
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ.....	50
3.1. Участь України в Агентстві Європейського Союзу з питань співпраці у правоохоронних органах (Європол).....	50
3.2. Участь України в Європейському комітеті з проблем злочинності.....	58
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальним та надзвичайно важливим завданням Європейського Союзу є створення простору демократії, правопорядку та безпеки. Європейський Союз (ЄС) є активним агентом таких інституцій Європейського Союзу та їхніх афілійованих установ

Адже розширення Європейського Союзу, розвиток Шенгенської зони та зняття прикордонного контролю всередині держав-членів ЄС призвели до певних негативних наслідків, серед яких: розвиток нелегальної імміграції, зростання транскордонної злочинності, поширення наркотиків і торгівлі людьми. Боротися з цими явищами в нових умовах «відкритого простору» стало складніше. Враховуючи те, що правоохоронні органи держав-членів ЄС не можуть ефективно поодиночі протистояти викликам сьогодення, необхідно об'єднати зусилля та створити в рамках ЄС спеціалізовані органи, діяльність яких спрямована на підтримання правопорядку та сприяння співпраці між національними правоохоронними органами.

Усвідомлюючи, що неможливо подбати про свою внутрішню безпеку та порядок роботи без урахування деяких зовнішніх факторів, ЄС активно розвиває співпрацю у цій сфері з третіми країнами, особливо сусідніми країнами, включно з Україною.

З кінця XIX століття поступово зростає міжнародна активність злочинності. В останні десятиліття цьому сприяє розмивання кордонів держав, їхня прозорість, розширення та взаємопроникнення економічних ринків, які раніше були закриті або жорстко контролювалися державами. Це створює умови для нових, раніше невідомих форм злочинності, поглиблення її професіоналізації. Внаслідок змін у структурі торгівлі, фінансів та інформації, злочинність часто втрачає стійкі зв'язки з конкретними

державами, національні кордони все частіше втрачають характер перешкод для її поширеності.

Глобальною тенденцією є загальне для більшості країн абсолютне та відносно зростання злочинності, особливо її організованих форм, які носять переважно насильницько-корисливий та корисливий характер, що супроводжується різким зростанням обсягів доходів злочинної діяльності, що у більшості випадків укриваються за кордоном.

Фахівцями відзначається вихід злочинності за кордон як характерну рису її сучасного стану та тенденції розвитку¹.

Ці обставини зумовили об'єднання зусиль держав шляхом міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед сучасних науковців, які приділили свої наукові доробки питанням складу, повноважень та функцій окремих інституції ЄС, що здійснюють свою діяльність у сфері боротьби зі злочинністю слід згадати : З. Макаруха, Є. Карпенка, М. Пашковського. В. Боняка [2], Р. Безхлібника [3], І. Лешукову та ін.

Однак, наразі бракує комплексного та системного підходу до висвітлення діяльності таких органів Європейського союзу і їх співпраці між собою та відповідними інституційної органами нашої держави.

Наразі розроблені ООН документи щодо запобігання злочинності та кримінальному правосуддю ґрунтуються на Статуті Організації Об'єднаних Націй як фундаментальному джерелі міжнародного права та є найважливішим результатом пріоритетного спрямування статутної діяльності ООН щодо сприяння умовам соціального прогресу та розвитку, за сприянням загальної поваги та дотримання прав людини.

Метою даного дослідження є визначення правових підстав та механізмів співробітництва України та ЄС у сфері боротьби зі злочинністю.

Мета визначає наступні завдання дослідження:

- визначити поняття та зміст міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю;

- дослідити форми та принципи міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю;
- охарактеризувати основні напрямки міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю;
- розглянути європейські стандарти у сфері боротьби зі злочинністю ратифіковані Україною;
- окреслити шляхи удосконалення національного законодавства у сфері боротьби зі злочинністю згідно з європейськими стандартами;
- висвітлити участь України в Агентстві Європейського Союзу з питань співпраці у правоохоронних органах (Європол);
- надати оцінку ефективності України в Європейському комітеті з проблем злочинності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що визначають правові підстави та механізми співробітництва України та ЄС у сфері боротьби зі злочинністю.

Предметом дослідження є комплекс теоретико-правових уявлень щодо співробітництва України та ЄС у сфері боротьби зі злочинністю.

Методологічна основа роботи. Для досягнення наукових результатів використані в поєднанні загальнонаукові, конкретно-наукові та конкретно-наукові методи. Крім того, в дослідницькому процесі також використано методи аналізу, узагальнення, дедукції, індукції, порівняння та структури системи.

Відповідно до загальнонаукового методу теоретичного дослідження, методологічною основою роботи є головне положення діалектичного методу пізнання, яке може відображати співвідношення теорії і практики, форму і зміст навчальних дисциплін. Дослідження та аналіз соціально-правових явищ, форм і процесів розвитку та якісної зміни права – сприяння визначенню точних концептуальних формулювань.

У ході дослідження проаналізовано та узагальнено філософські, теоретико-правові історичні та соціологічні дослідження, що відображають розвиток міжнародної правової системи.

Проведено дослідницьку правову оцінку існуючих правових засад співробітництва України та ЄС у сфері боротьби зі злочинністю.

Апробація результатів дослідження. Окремі наукові результати дослідження були апробовані та опубліковані у межах наступних науково-практичних конференціях:

- «Співробітництво України у сфері боротьби зі злочинністю з Європолем та Євроюстом» (Матеріали Круглого столу з нагоди Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, м. Київ);

- «Удосконалення національного законодавства у сфері боротьби зі злочинністю згідно з європейськими стандартами» (Міжнародна науково-практична конференція «Стан, проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій та суспільства», м. Полтава).

Структура дипломної роботи визначена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків та списку використаних джерел (109 найменувань). Загальний обсяг дипломної роботи – 77 сторінок, у тому числі список використаних джерел – 12 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

1.1. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю:

поняття та зміст

Під міжнародним співробітництвом у боротьбі зі злочинністю розуміється об'єднання зусиль держав та інших учасників міжнародних відносин з метою підвищення ефективності попередження злочинів, боротьби з ними та виправлення правопорушників. Необхідність розширення та поглиблення міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю обумовлена і якісними та кількісними змінами самої злочинності, зростанням «іноземних вкладень» у загальну масу злочинів окремих держав[1].

Організаційно міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю очолює ООН. Зі змісту статті 1 Статуту ООН[2] випливає, що серед інших завдань ця організація покликана забезпечити міжнародне співробітництво держав. Проведення в життя цього завдання згідно з главою 10 Статуту ООН покладено на Економічну та Соціальну Раду ООН. Серед суб'єктів роботи зі співробітництва у боротьбі зі злочинністю виділяються також неурядові організації, які мають консультативний статус при ООН, а також Інтерпол.

В даний час ООН та інші міжнародні міждержавні та неурядові організації докладають великих зусиль для організації та втілення ефективної міжнародної співпраці щодо запобігання злочинності та боротьби з нею. Вони володіють колосальними банками даних, нормативними матеріалами, даними кримінологічних та кримінально-правових, кримінально-політичних досліджень, які можуть бути використані кожною країною з метою більш ефективної боротьби з національною та транснаціональною злочинністю.

Проте діяльність цих організацій дуже суворо регламентована численними нормативними актами, що регламентують міжнародну боротьбу зі злочинністю [3]

Міжнародна боротьба зі злочинністю – одна з багатьох областей співробітництва держав. Як і вся співпраця, вона розвивається на єдиній базі історично сформованих у міжнародному праві основних чи загальних принципів їхнього спілкування. Дані принципи, зазначені нормативно, у двох великих групах документів[4]:

1) Міжнародні пакти, угоди та конвенції, що формують загальні принципи та вектори міжнародного співробітництва в галузі боротьби зі злочинністю. Особливе місце у середовищі, належить документам, прийнятим ООН.

2) Договори, що формують політику та практику держав у їх спільній боротьбі зі злочинністю.

У більшості багатосторонніх конвенцій щодо боротьби зі злочинністю встановлюється, що зафіксовані в них правопорушення підпадають під юрисдикцію тієї держави, на чийй території вони вчинені, або якщо вони вчинені на борту судна або літального апарату, зареєстрованого в цій державі, або якщо передбачуваний правопорушник є громадянином цього. держави. Також у багатьох конвенціях передбачається юрисдикція держави, на території якої опинився передбачуваний правопорушник.

У вітчизняній науці міжнародного права під міжнародним співробітництвом у боротьбі зі злочинністю (міжнародною боротьбою зі злочинністю) розуміється «співпраця різних держав щодо боротьби зі злочинними діями, суспільна небезпека яких потребує об'єднання зусиль кількох держав»[5].

На думку значної кількості дослідників[6], цей напрям міжнародного співробітництва регулюється нормами що наразі перебувають у стадії становлення галузі міжнародного права – міжнародним кримінальним

правом, джерелами якого є норми, в обставинах коли норми внутрішньодержавного права неспроможні врегулювати правовідносини.

Однак, як відомо, система права та її поділ на галузі – це об'єктивне правове явище, яке формується на основі загальних закономірностей суспільного життя, а не на довільний розсуд людей.

У формуванні ж системи наукового знання про право значне місце посідає суб'єктивний фактор, зумовлений потребами правової доктрини та практики, станом наукових досліджень та навчання. Саме з цього, становище аналізованих правових явищ у системі юридичної науки перестало бути однозначним[7].

Саме поєднання слів «міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю» вказує на специфічне місце, яке посідає це поняття у системі наукового знання.

Виникнувши з кількох правових систем – міжнародного і внутрішньодержавного права, і навіть кількох наук – міжнародного, кримінального, кримінально-процесуального права – це поняття досі зберігає свій особливий статус. Це призводить до того, що кожна з «батьківських» дисциплін досить охоче включає його окремі елементи як складову частину, не визнаючи разом з тим за ним самостійності, не розглядаючи і не досліджуючи ці правові явища системно і в повному обсязі.

Неоднозначність такого стану має багато причин. Головна з них - об'єктивне існування такого роду правових фактів і явищ, які власними силами можна досліджувати лише з допомогою об'єднаних зусиль кількох наук.

Іншою причиною двоїстого становища є історія становлення міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Воно визрівало в надрах одночасно внутрішньодержавного та міжнародного права та в повному розумінні слова народилося «на перехресті» цих двох правових систем. Це створює чималі труднощі як у визначенні предмета вивчення цього явищ, так і у виявленні кола його проблем[8].

Натомість потреби практики диктують необхідність дослідження таких прикордонних проблем. Запити на дослідження питань міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю випереджають розвиток теоретичного знання про них у міжнародному праві та відповідних галузях внутрішньодержавного права.

Все це, безперечно, стимулює розробку теоретичних проблем у цих галузях, що посилюється ще двома обставинами. По-перше, тим, що в історії міжнародного співробітництва нашої країни у боротьбі зі злочинністю була досить тривала перерва і новий етап поживалення досліджень у цій сфері розпочався лише у 1980-х – 1990-х роках. По-друге, тим, що цей напрямок міжнародного співробітництва є дуже близьким до найгострішої соціальної проблеми – злочинності[9].

Для того, щоб це явище досліджувати системно, необхідно описати його ознаки, зміст і сутність.

Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю, має низку ознак, що характеризують його як самостійний напрямок міждержавної діяльності, специфічних саме для нього, серед них[10]:

1. Предметом впливу цього напрямку міжнародного співробітництва є злочинність та злочин.

Принцип *nullum crimen sine lege* - немає злочину, якщо він не передбачений в законі (як і немає покарання, якщо воно не передбачено законом - *nullum poena sine lege*) є одним з основних у концепції міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

З огляду на це, оскільки законодавством більшості країн щодо злочинів встановлено дію принципу юрисдикції тієї чи іншої держави, міжнародне співробітництво донедавна поширювалося переважно на боротьбу лише з певними видами злочинів, коло яких визначено у джерелах міжнародного права.

Існує кілька класифікацій таких злочинів[]. Незважаючи на існуючі відмінності, всі вони містять загальний початок: класифікаційному поділу на

види (незалежно від підстав) піддаються дві великі групи діянь, злочинність яких закріплена в міжнародних договорах – міжнародні злочини та кримінальні злочини міжнародного характеру.

Міжнародними злочинами визнаються особливо небезпечні для людської цивілізації порушення принципів та норм міжнародного права, що мають основне значення для забезпечення миру, захисту особистості та життєво важливих інтересів міжнародної спільноти[11].

Вперше перелік міжнародних злочинів сформульований у Статуті Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн Нюрнберському трибуналі (1945) та аналогічному Статуті Міжнародного трибуналу для Далекого Сходу (1946), а в подальшому доповнено Статутом Міжнародного трибуналу за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні щодо колишньої Югославії (1993) і Статутом Міжнародного трибуналу щодо Руанди (1994)[12].

Неодноразові спроби офіційної кодифікації норм про міжнародні злочини, на сьогоднішній день завершилися Римським Статутом Міжнародного кримінального суду (1998). Відповідно до частини II Статуту, юрисдикція Суду обмежується найсерйознішими злочинами, що викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, до яких віднесено: злочин геноциду; злочини проти людяності; військові злочини; злочин агресії[13].

Відповідальність та заходи покарання за ці злочини встановлюються безпосередньо у міжнародно-правових документах.

Кримінальне судочинство у справах про такі злочини здійснюється національними правоохоронними органами та судами, а також міжнародними кримінальними судами відповідно до їх статутних документів – у випадках відмови національного правосуддя від юрисдикції у таких справах, або неможливості її провадження з різних причин.

Кримінальні злочини міжнародного характеру - це діяння, передбачені міжнародними договорами, які не належать до міжнародних злочинів, але посягають на нормальні стабільні відносини між державами, що завдають шкоди мирному співробітництву в різних сферах відносин (економічної, соціально-культурної, майнової тощо), а також організаціям та громадянам[14].

Відповідальність за дані злочини та заходи покарання за їх скоєння встановлюються національним кримінальним законодавством на основі міжнародних договорів, які наказують державам, що беруть у них участь, «вживати таких заходів, які можуть бути потрібними, для того, щоб визнати кримінальними злочинами відповідно до свого законодавства» діяння, визнаними злочинними цими міжнародними договорами.

Наприклад, саме такі приписи містяться в Європейській конвенції про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності (1990)[15], Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію (1999)[16], Міжнародної Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (2000)[17], Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (2000)[18], Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (2003)[19] та інших міжнародних договорах.

У навчальній та науковій літературі злочини цієї категорії часом називають «конвенційними злочинами»[20].

До кримінальних злочинів міжнародного характеру належать[21]:

- дії проти стабільності міжнародних відносин та громадської безпеки (тероризм у його різних проявах, захоплення заручників, злочини проти безпеки морського судноплавства та безпеки на повітряному транспорті, незаконний обіг ядерних матеріалів, екологічні злочини – екоцид та біоцид; незаконний обіг вогнепальної зброї та боєприпасів);

- діяння, що завдають шкоди економічному, соціальному та культурному розвитку держав (фальшивомонетництво, легалізація злочинних доходів, корупція, злочинні посягання на предмети та документи, що мають

історичну, наукову, художню та культурну цінність, незаконний обіг порнографічної продукції, дитяча порнографія);

- злочини проти здоров'я населення (незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин);

- Злочинні посягання на особисті права людини (рабство і работоргівля, торгівля людьми без мети звернення в рабство, сексуальна експлуатація, нелюдські або такі, що принижують гідність види поводження та покарання).

У міру розширення кола міжнародних договорів здійснюється криміналізація на міжнародному рівні нових видів злочинів міжнародного характеру. Наприклад, перелік злочинів у сфері створення та застосування інформаційних комп'ютерних технологій, що становлять небезпеку для широкого кола країн, криміналізований відкритої для підписання 23.11.2001 р. Радою Європи Конвенції про кіберзлочинність[22].

Відповідальність та заходи покарання за ці злочини встановлюються внутрішньодержавним законодавством, а кримінальне судочинство у справах про них належить нині до виняткової компетенції національних правоохоронних органів та судів.

Практика діяльності правоохоронних органів різних країн світу, міжнародних кримінальних судів свідчить, що кримінальне судочинство у справах про міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру неможливе без міжнародного співробітництва у боротьбі з такими злочинами, яке, однак, не вичерпується лише ними.

Злочинність стає все більш транснаціональною[24], а в багатьох випадках набуває глобального характеру[25].

У цьому значно змінилася сутність поняття транснаціональної злочинності. Раніше вона визначалася сукупність лише злочинів міжнародного характеру.

Нині ж транснаціональна злочинність – це «комерційна діяльність кримінальних корпорацій, здійснювана щодо кількох країн протиправними засобами і (чи) із залученням заборонених товарів та послуг»[26].

Широкого поширення набули транснаціональні злочини, що посягають виключно на внутрішньодержавний правопорядок. Головним критерієм віднесення до них стає їхній вихід за межі національних кордонів. У зв'язку з цим Організація Об'єднаних Націй визначила їх як «правопорушення, що охоплюють аспекти, пов'язані з плануванням, вчиненням та/або прямими чи опосередкованими наслідками, більш ніж на одну країну»[27].

Інакше кажучи, «транснаціональні злочини – загальнокримінальні злочини, які підпадають під юрисдикцію двох і більше держав»[28].

Криміналізація таких злочинів та відповідальність за їх вчинення визначається виключно національним законодавством, а кримінальне судочинство у справах щодо них провадиться в юрисдикції національних правоохоронних органів та судів держав за місцем виявлення та припинення конкретного злочину, або за місцем затримання осіб, які їх вчинили.

Співпраця держав у боротьбі з транснаціональними злочинами обумовлена тим, що при розслідуванні значного кола злочинів, які посягають виключно на внутрішньодержавний правопорядок, без міжнародного співробітництва неможливо забезпечити:

1. Збирання доказів, які там є.
2. Кримінальне переслідування осіб, які після скоєння злочинів вибули на територію іноземної держави.
3. Відшкодування заподіяної шкоди, а також можливу конфіскацію коштів та майна, отриманих злочинним шляхом, та тих, що перебувають за кордоном.

У протидії злочинності основна відповідальність покладається на національні системи, проте важливу і дедалі більшу роль відіграє міжнародне співробітництво. Значимість цього співробітництва обумовлена процесами глобалізації, пов'язаними з включенням України у світову економічну систему, розширенням інтеграційних процесів, інтернаціоналізацією злочинності. Глобалізація відкриває нові можливості для скоєння економічних злочинів. Застосування нових технологій, переведення

економіки на електронну форму укладання угод та розрахунків, можливість вести бізнес з-за кордону, переводити одночасно величезні гроші з однієї частини світу до іншої - все це робить економічну сферу вразливою, сприяє її криміналізації, ускладнює виявлення злочинів. Боротьба з такими транснаціональними злочинами, як легалізація злочинних доходів, контрабанда, ухилення від сплати митних платежів, різні види шахрайства та незаконних валютних операцій вимагають передусім міжнародного співробітництва[29].

Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю - «це діяльність держав та інших учасників міжнародного спілкування у сфері попередження злочинності, як загальнокримінальної, так і організованої, боротьби з нею та поводження з правопорушниками»[30].

До основних форм міжнародного співробітництва компетентних органів у боротьбі зі злочинами можна віднести:

- обмін інформацією шляхом надсилання та виконання запитів щодо сприяння у проведенні перевірочних дій щодо юридичних та фізичних осіб;
- взаємодія з питань проведення оперативно-розшукових заходів, узгоджених та скоординованих операцій, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення економічних злочинів;
- здійснення координації науково-дослідної діяльності з питань, що виникають у процесі співробітництва, включаючи створення робочих груп, обмін представниками, експертами;
- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів;
- проведення науково-практичних конференцій та семінарів з проблем боротьби з економічними злочинами, тероризмом та екстремізмом;
- надання правової допомоги у кримінальних справах [31].

Як зазначається у юридичній літературі, останнім часом помітне місце у відносинах між державами посідає питання надання професійно-технічної допомоги. Багато держав мають гостру потребу в оснащенні своїх

правоохоронних органів новітніми технічними засобами, необхідними для боротьби зі злочинністю.

Разом з тим, ряд кримінологів вказує на недоліки, властиві міжнародному співробітництву у боротьбі зі злочинністю. Держави та міжнародні організації надто повільно реагують на загрози, що походять від організованої злочинності та корупції. Заяви щодо серйозності цієї загрози рідко супроводжуються практичними діями. Відзначається слабка координація у діяльності міжнародних установ та недотримання існуючих положень багатьма державами. Заходи реагування на організовану злочинність у ході та після конфліктів носять децентралізований та фрагментарний характер.

Корупція, що розвивається, має тісні зв'язки між злочинними організаціями та політичною елітою перешкоджають встановленню верховенства права та створенню ефективних державних інститутів. Організована злочинність дедалі більше діє через гнучкі мережі, а не через більш формальні ієрархічні структури. Гнучкість таких мереж різко контрастує з громіздкими системами обміну інформацією та слабкою співпрацею під час кримінальних розслідувань та судового переслідування з боку держав[32].

У зв'язку з цим ООН намітила низку напрямів вирішення завдання запобігання злочинності. Наголошено на необхідності посилення боротьби з деякими злочинами, зокрема, з торгівлею людьми та незаконним обігом наркотиків. Як чинник, що послаблює співробітництво, зазначено, що не всі країни підписали чи ратифікували найважливіші міжнародні угоди та не виділили ресурси для їх реалізації. Запропоновано створити центральний орган для сприяння обміну доказами між національною судовою владою, надання взаємної правової допомоги, реалізації звернень про екстрадицію та технічного співробітництва [33].

1.2. Форми та принципи міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю

Міжнародна боротьба зі злочинністю – одна з багатьох областей співробітництва держав. Як і вся співпраця, вона розвивається на єдиній базі історично сформованих у міжнародному праві основних чи загальних принципів їхнього спілкування. Ці принципи дисциплінують співробітництво, підпорядковують собі правила та процедури взаємодії країн у всіх галузях, оскільки наділені властивістю імперативності. Як універсальні, загальновизнані та загальнообов'язкові норми взаємної поведінки держав, вони сприяють його нормальному розвитку, закріпленню його досягнень, у концентрованій формі виражають сутність міжнародного права.

З форм міжнародного співробітництва у сфері на злочинність слід, на нашу думку, виділити[34]:

- 1) діяльність ООН та її організацій;
- 2) діяльність міжнародних кримінологічних неурядових товариств;
- 3) конференції, конгреси, симпозіуми, колоквиуми, семінари, що організуються державами, недержавними організаціями, фондами, благодійними товариствами тощо;
- 4) робота у боротьбі з міжнародною злочинністю в міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол);
- 5) екстрадиція – видача кримінальних злочинців та межі надання політичного притулку.

В рамках дипломного дослідження вважаємо за необхідне розглянути кожен форму детальніше.

Щодо діяльності ООН та її організацій слід зазначити, що відповідно до глави X Статуту ООН у 1946 р. на Економічну та соціальну раду ООН було покладено функцію координації співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю. Проблеми злочинності є предметом розгляду сесій Генеральної Асамблеї ООН. Так, на V сесії 1950 р. у резолюції 415 (V)

Генеральна Асамблея закріпила за ООН функції, якими раніше займалася Міжнародна кримінальна та пенітенціарна комісія. На XXIII сесії розглядалася проблема смертної кари, на XXVII (1973) – обговорено питання взаємозв'язків злочинності та соціальних змін, па XXXII – визначено основні напрямки політики ООН у галузі попередження злочинності та поводження з правопорушниками тощо[35].

1 грудня 1950 р. Генеральна Асамблея ООН запропонувала державам – членам ООН призначити одного або кількох кореспондентів, які інформували ООН про зміни законодавства у своїх країнах та про національні заходи щодо боротьби зі злочинністю, з яких у 1969 р. було створено консультативну групу експертів ООН щодо попередження злочинності та поводження з правопорушниками[36].

Дорадчий комітет експертів розпочав свою роботу у 1948 р., а з 1965 р. отримав статус постійно діючого комітету, до функцій якого, зокрема, входила розробка програми попередження злочинності та заходів поводження з правопорушниками, перспектив кримінальної політики ООН, програм проведення досліджень[37].

Головне управління канцелярії Генерального секретаря ООН розподіляє питання попередження злочинності та кримінальної юстиції (1951). Напрямки діяльності: складання довідок про масштаби, форми та рівні розвитку злочинності у світі, видання журналу «International Review of Criminal Policy», інформаційного бюлетеня, організація конгресів.

Комітет із запобігання злочинності та боротьби з нею був створений 21 травня 1971 р. До його завдань входить подання доповідей різним комісіям ООН, підготовка конгресів ООН щодо запобігання злочинності та поводженню з правопорушниками, а також проектів рекомендацій з цих питань, що виносяться на засідання Асамблеї[38].

Центральний НДІ кримінології ООН (Рим, 1968 р.) проводить кримінологічні дослідження, видає періодичний довідник кримінологічних інститутів та установ усього світу (UNSDRI). Створено три регіональні

кримінологічні інститути: для Азії та Далекого Сходу (UNAFEI) у Фучу поблизу Токіо, для Центральної та Південної Америки (ILANUD) – у Сан-Хосе у Коста-Ріці та для Східної та Західної Європи (HEUNI) – у Гельсінкі. Їхні напрямки діяльності: проведення кримінологічних конференцій, курсів підвищення кваліфікації працівників кримінальної юстиції, кримінологічні бібліотеки, консультації з кримінології урядів регіону.

Допомога країнам, що розвиваються, у формах: направлення експертів ООН на прохання урядів цих країн; оплата навчання та стажування національних фахівців тощо[39].

I) Конгреси ООН щодо попередження злочинності та поведження з правопорушниками скликаються раз на п'ять років. Вони беруть участь три категорії делегатів: офіційні делегати, які представляють країни; представники спеціалізованих підрозділів ООН; окремі делегати – викладачі, науковці, практичні робітники-кримінологи.

Перший конгрес ООН щодо запобігання злочинності та поведження з правопорушниками відбувся в Женеві в 1955 р. (обговорювалися, зокрема, питання запобігання злочинності неповнолітніх); II – у Лондоні 1960 р. (обговорювалися питання попередження злочинності у країнах); III – у Стокгольмі в 1965 р. (обговорювалися, зокрема, питання індустріалізації, урбанізації, міграції тощо і злочинності, її постійного зростання в усіх країнах); IV – у Кіото (Японія) у 1970 р. (основна тема: «Злочинність та розвиток» з обговоренням питань: 1) включення заходів щодо запобігання злочинності в планування у сфері розвитку; 2) організація науково-дослідної роботи з метою розробки політики в галузі соціального захисту та попередження злочинності на рівні громад; 3) участь громадськості у запобіганні злочинності); V – у Женеві 1975 р. (поставили питання тенденцій у поступовій динаміці злочинності, її прогнозу, ефективності попередження); VI – у Каракасі в 1980 р. (обговорювалися тенденції у сфері злочинності та стратегії щодо її попередження); VII – у Мілані 1985 р. (проблеми організованої злочинності, тероризму); VIII – у Гавані 1990 р. (проблеми

організованої транснаціональної злочинності); IX – у Каїрі в 1995 р. (одне з головних питань – «Заходи боротьби з національною та транснаціональною економічною та організованою злочинністю», практика впливу на неї); X – у Відні у 2000 р. (обговорювалося, зокрема, питання: «Міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю: нові виклики у XXI столітті» та була прийнята Віденська декларація про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI ст. (резолуція 55/59 Генеральної Асамблеї, додаток); Ефективні заходи щодо боротьби з транснаціональною організованою злочинністю); XII – у Відні (Австрія) у 2010 р. (основна тема: «Об'єднання та координація зусиль Управління ООН з наркотиків та злочинності та держав-членів у галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя: рати та здійснення Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності; ратифікація та здійснення Конвенції ООН проти корупції»)[40].

Разом з тим, масштаби, інтенсивність та витонченість злочинності посилюються. Вона загрожує безпеці громадян у всьому світі та перешкоджає соціально-економічному розвитку країн. Глобалізація відкрила нові форми транснаціональної злочинності. Багатонаціональні кримінальні синдикати розширили діапазон своїх операцій – від контрабанди наркотиків та зброї до відмивання грошей. Торговці «живим товаром» щорічно перевозять мільйони нелегальних мігрантів, заробляючи на цьому в середньому до 10 млрд дол. США. Країни, вражені корупцією, залучають інвестицій менше, ніж відносно менш корумповані країни, і в результаті втрачають темпи економічного зростання[41].

Комісія із запобігання злочинності та кримінальному правосуддю у складі 40 держав-членів є функціональним органом ЕКОСОС. Вона розробляє міжнародну політику та координує дії щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя.

Управління ООН з наркотиків та злочинності (ЮНОДК) за допомогою своєї програми боротьби зі злочинністю виконує мандат, виданий їй

Комісією, і є відділом ООН, відповідальним за попередження злочинності, кримінальне правосуддя та реформу кримінального законодавства. Управління приділяє особливу увагу боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю, корупцією, тероризмом та торгівлею людьми. В основу його стратегії покладено міжнародне співробітництво та надання допомоги у цих зусиллях. Воно сприяє культурі, заснованій на сумлінності та повазі закону, сприяє участі громадянського суспільства у боротьбі зі злочинністю та корупцією. ЮНОДК сприяє розробці нових міжнародних юридичних інструментів з глобальної злочинності, у тому числі Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та трьох протоколів до неї, які набули чинності у вересні 2003 р., а також Конвенції ООН проти корупції, що набула чинності у грудні 2003 року. р. Управління також сприяє їх ратифікації та допомагає державам у реалізації їх положень на практиці. ЮНОДК також забезпечує технічну співпрацю з метою зміцнення потенціалу урядів для модернізації систем кримінального правосуддя[42].

У 1999 р. воно розпочало здійснення Всесвітньої програми боротьби з корупцією, Глобальної програми боротьби з торгівлею людьми та Глобальних досліджень з організованої злочинності. Правоохоронна група ЮНОДК у боротьбі з організованою злочинністю допомагає державам відповідно до Конвенції ООН проти корупції в ухваленні ефективних та практичних кроків у справі боротьби з організованою злочинністю.

Управління ООН з наркотиків та злочинності сприяє застосуванню стандартів та норм ООН у сфері запобігання злочинності та кримінального судочинства як ключових компонентів гуманних та ефективних систем кримінального правосуддя – головних умов боротьби з національною та міжнародною злочинністю. Понад 100 країн використали ці стандарти для розробки національного законодавства та політичних заходів. Крім того, ЮНОДК аналізує тенденції, що виникають у сфері злочинності та правосуддя, розробляє бази даних, випускає глобальні огляди, збирає та

поширює інформацію, а також проводить оцінки потреб конкретних країн та заходів раннього попередження, наприклад, про ескалацію тероризму[43].

Глобальна програма проти тероризму почала функціонувати у 2002 р., надаючи технічну юридичну допомогу країнам у приєднанні до загальних документів щодо запобігання та придушення міжнародного тероризму.

У січні 2003 р. ЮНОДК розширив масштаби своєї діяльності в галузі технічного співробітництва щодо зміцнення правового режиму боротьби з тероризмом, надаючи технічну та юридичну допомогу країнам у приєднанні до універсальних документів щодо боротьби з тероризмом, а також їх здійсненні. У 35 державах розроблено нові чи переглянуті старі законодавчі акти боротьби з тероризмом, які наразі перебувають на різних етапах прийняття. Понад 100 країн організували професійну підготовку 4600 співробітників систем кримінального правосуддя з питань нарощування потенціалу правової системи у сфері боротьби з тероризмом на користь забезпечення ефективного здійснення правового режиму боротьби з тероризмом[44].

Глобальна програма проти відмивання грошей допомагає урядам у протистоянні криміналу, який відмив здобуті злочинним шляхом гроші через міжнародну фінансову систему. За оцінками експертів, обсяг грошей, що відмиваються, становить від 500 млрд до 1 трлн дол. США на рік. У тісній співпраці з міжнародними організаціями боротьби з відмиванням грошей програма надає урядам, правоохоронним органам та групам фінансової розвідки схеми боротьби з відмиванням грошей, рекомендації щодо вдосконалення банківської системи та фінансової політики, сприяє національним службам фінансових розслідувань.

На початку 2007 р. ЮНОДК розпочав здійснення Глобальної ініціативи ООН щодо боротьби з торгівлею людьми[45].

Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності та правосуддя (ЮНКРІ) є міжрегіональним дослідницьким органом, який тісно співпрацює з програмою ЮНОДК зі злочинності. Він

проводить та організовує конкретні дослідження в галузі попередження злочинності та поведження з правопорушниками. Поширюючи свої дослідження та дані, він сприяє виробленню більш досконалої політики щодо запобігання та контролю злочинності.

Серед неурядових міжнародних організацій важливий внесок у боротьбу зі злочинністю роблять Міжнародна асоціація кримінального права, Міжнародне кримінологічне товариство, Міжнародне товариство соціального захисту та Міжнародний кримінальний та пенітенціарний фонд. Вони мають у ООН консультативний статус[46].

Міжнародна асоціація кримінального права (МАКП) була заснована 1924 року та діє за допомогою національних груп окремих країн. Її мета – вдосконалення законодавства та правових інститутів, які забезпечують гуманне та ефективне правосуддя. Основні завдання: співпраця теоретиків та практиків кримінального права; вивчення злочинності, її причин та засобів боротьби з нею; вивчення реформ кримінального права, кримінального процесу та пенітенціарної системи; вивчення проблем міжнародного кримінального права. Організація здійснює свою діяльність за наступними формами: проведення конгресів, консультування ООН, ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій, проведення експертиз проектів законодавчих актів на прохання окремих країн, випуск журналу «Міжнародний огляд кримінального права», праць з питань боротьби зі злочинністю у світі, проведення колоквиумів між конгресами[47].

Міжнародне кримінологічне об'єднання (МКО) було засновано у Римі 1934 р. Головна мета – сприяти вивченню злочинності на міжнародному рівні. Основні форми діяльності: організація міжнародних конгресів, семінарів, колоквиумів, публікація їх матеріалів; сприяння у науковому обміні між національними науковими та навчальними центрами; організація міжнародних кримінологічних курсів щодо підвищення кваліфікації наукових кадрів; організація міжнародних кримінологічних центрів; встановлення та призначення стипендій та премій для стимулювання

розвитку кримінологічної науки. За час існування МКО відбулося 11 конгресів.

У 1947 р. було створено Міжнародне товариство соціального захисту (МТСЗ) при ООН. На відміну від довоєнної концепції, яка обмежувала соціальний захист охороною суспільства за допомогою покарання за злочин, прийнята ООН повоєнна доктрина представляла соціальний захист вже як «... попередження злочину та виправний вплив на злочинця». Суть обох концепцій – це захист особистості та суспільства від злочинних посягань кримінально-правовими та соціальними (ресоціалізація злочинця) засобами. У такому розумінні соціальний захист є частиною кримінальної політики та стикається з кримінологічними науками[48].

Метою діяльності Міжнародного кримінального та пенітенціарного фонду (МКПФ), який був заснований у 1951 р., є заохочення розвитку кримінології у різних регіонах світу, обмін новими знаннями про злочинність та методами боротьби з нею.

Однією з найпоширеніших та найпопулярніших форм співробітництва держав, неурядових, комерційних та благодійних організацій, фондів, видавництв тощо є саме організація різних конференцій, конгресів, симпозіумів, колоквиумів, семінарів і т.п., оскільки це єдиний спосіб звести віч-на-віч вчених і практиків різних країн, які знають один одного часом тільки за публікаціями. При цьому в процесі формального та неформального спілкування відбувається: 1) особисте знайомство кримінологів – представників різних спеціальностей та напрямків – юристів, психологів, соціологів, психіатрів, філософів, сексологів, економістів, фінансистів, культурологів; 2) апробація ідей; 3) обмін досвідом практичної діяльності щодо методик кримінологічних досліджень; 4) обмін інформацією, своїми книгами та іншими публікаціями; 5) укладання контрактів тощо.

Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) заснована 1923 р. у Відні як неурядова міжнародна комісія кримінальної поліції. Нині Інтерпол – міжурядова організація, що об'єднує понад 170 країн. Вищий

орган Інтерполу – Генеральна асамблея, сесії якої відбуваються раз на рік. Постійно чинний апарат – секретаріат Інтерполу. Для наукового опрацювання документів існує інститут радників. Виконавчий комітет формується із представників регіонів. Інтерпол має національні центральні бюро (НЦБ) у кожній країні. Напрямами її діяльності є: взаємодопомога поліцейських органів держав-членів, зокрема, у розшуку та затриманні злочинців у конкретних кримінальних справах шляхом прийому, аналізу та передачі інформації від НЦБ до них; опрацювання міжнародної кримінальної поліцейської статистики; утримання картотеки міжнародних злочинців.

Екстрадиція – видача кримінальних злочинців за межі надання політичного притулку. Цей юридичний інститут регулюється нормами міжнародного громадського, кримінального та кримінально-процесуального права країн[49].

Крім вищезгаданих форм міжнародного співробітництва в літературі називаються також:

- 1) надання допомоги у міжнародних кримінальних, цивільних, сімейних справах;
- 2) укладання двосторонніх, міжнародних договорів та угод з питань протидії злочинності;
- 3) виконання вироків та рішень судів іноземних держав у кримінальних та цивільних справах, окремих доручень правоохоронних органів;
- 4) обмін оперативною, слідчою, доказовою, кримінологічною, спецтехнічною інформацією між правоохоронними органами держав;
- 5) проведення спільних міжнародних наукових досліджень та розробок з кримінологічних проблем, обмін досвідом;
- 6) взаємодія держав у сфері підготовки та перепідготовки кадрів для правоохоронних органів, часто у сфері вузької спеціалізації, наприклад, для боротьби з професійною, транснаціональною, економічною, загальнокримінальною організованою злочинністю;

7) взаємний обмін новинками у сфері оперативно-розшукової діяльності, кримінології, криміналістики та інших областях[].

Таким чином, слід розрізнити міжнародні та транснаціональні злочини, які певним чином взаємоперетинаються, що входять один до одного, особливо в наш час, якщо не виділяти як міжнародні лише злочини проти миру та безпеки людства. Є найрізноманітніші форми впливу на цей тип злочинності, включаючи передусім форми міжнародного співробітництва – від запровадження військ ООН чи оголошення війни до вирішення цих питань на конференціях.

1.3. Основні напрямки міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю

Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю - це специфічна діяльність держав та інших учасників міжнародного спілкування у сфері запобігання злочинності, боротьби з нею та поведження з правопорушниками. Обсяг, основні напрями та форми цього співробітництва визначаються змістом та особливостями злочинності як явища конкретного суспільства, значною мірою – національною політикою держави у боротьбі зі злочинністю та тероризмом. Водночас співпраця держав у цій сфері тісно пов'язана з певним історичним рівнем розвитку міжнародного співробітництва та (або) протистояння загалом у політичній, соціально-економічній, гуманітарній, культурній, правовій, військовій та інших сферах[50].

Загальноновизнаним центром, який організовує та координує міжнародні зв'язки, як уже було раніше зазначено є Організація Об'єднаних Націй - універсальна міжурядова організація, що діє на підставі спеціального договору - Статуту.

Основним завданням ООН згідно з її Статутом є забезпечення та підтримання миру на Землі, проте ООН сприяє співпраці держав і у інших напрямках. Однією зі сфер такого співробітництва є обмін досвідом у галузі

запобігання злочинності, боротьби з нею та сприяння гуманному поводженню з правопорушниками. Ця сфера - порівняно новий напрямок діяльності органів ООН, початок якого було покладено у 1950 р., коли було скасовано Міжнародну кримінальну та пенітенціарну комісію — МКПК, а її функції прийняла на себе Організація Об'єднаних Націй. До боротьби з тероризмом ООН активно підключилася з 1972 року.

Для цієї галузі співробітництва специфічним є насамперед те, що вона зачіпає, зазвичай, суто внутрішні аспекти життя конкретних держав. Причини, що породжують злочинність, як і заходи попередження, засоби перевиховання осіб, які вчинили злочини, формуються і розвиваються у кожній державі по-своєму. Вони відчують вплив основних політичних та соціально-економічних, а також таких конкретних факторів, які зумовлюються особливостями правових систем, що склалися в тих чи інших державах, історичних та культурних традиціях тощо.

Тут, як і в інших галузях співробітництва, що стосуються проблем економічного, культурного та гуманітарного характеру, потрібно точно та неухильно дотримуватися норм та принципів, закріплених у Статуті ООН, що становлять міцний фундамент, на який має спиратися діяльність ООН[51].

Ряд факторів визначає актуальність та розвиток міжнародного співробітництва в галузі запобігання злочинності, боротьби з нею та поводження з правопорушниками: існування злочинності як об'єктивно обумовленого соціального явища конкретного суспільства викликає необхідність обміну накопиченим державами досвідом боротьби з нею; у міжнародній громадськості все більше занепокоєння викликають правопорушення та злочинні дії транснаціональних злочинних об'єднань; велику шкоду завдає організована злочинність - невід'ємна і дедалі більша частина загальнокримінальної злочинності: істотною проблемою для держав залишається незаконний обіг наркотиків, викрадення літаків, піратство,

торгівля жінками та дітьми, «відмивання» грошей (легалізація злочинних доходів), акти тероризму та міжнародного тероризму.

Нині склалася низка напрямів міжнародного співробітництва щодо запобігання злочинності, боротьби з нею та поводження з правопорушниками, які існують на двосторонньому, регіональному та універсальному рівнях.

Основними такими напрямами є такі[52]:

- видача злочинців (екстрадиція) та надання правової допомоги у кримінальних справах;
- науково-інформаційне співробітництво (обмін національним науковим та практичним досвідом, обговорення проблем та проведення спільних досліджень);
- надання професійно-технічної допомоги державам у їх боротьбі з кримінальною злочинністю та тероризмом;
- договірно-правова координація боротьби зі злочинами, що торкаються кількох держав (співпраця держав щодо боротьби з окремими видами злочинів на основі міжнародних угод);
- міжнародно-правова установа та діяльність міжнародних інституційних органів та організацій з протидії злочинності та органів та організацій міжнародної кримінальної юстиції (ad hoc та на постійній основі).

Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю здійснюється у двох основних формах: у рамках міжнародних органів та організацій (міжурядових та неурядових) та на підставі міжнародних угод.

До основних джерел (форм), що становлять правову основу співробітництва держав у розглянутій сфері, відносяться[53]:

- багатосторонні міжнародні угоди, такі як Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., інші конвенції про боротьбу з окремими видами злочинів (незаконний обіг наркотиків, тероризм, незаконна торгівля);

- регіональні міжнародні угоди, такі як Європейська конвенція про припинення тероризму 1977;
- договори про взаємну правову допомогу у кримінальних справах та екстрадицію, наприклад угоди, підписані європейськими державами;
- двосторонні угоди, такі як Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1998 р.;
- угоди - установчі документи міжнародних органів та організацій, що займаються питаннями боротьби зі злочинністю: Статут Міжнародної організації кримінальної поліції 1956; Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. та ін;
- міжвідомчі угоди, наприклад, договори МВС України з відповідними відомствами інших держав про співробітництво;
- національне законодавство, насамперед кримінальні та кримінально-процесуальні кодекси та інші кримінальні закони.

Досліджуючи зв'язок ООН та розвитку напрямів та форм міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та тероризмом, зазначимо, що після перемоги держав - членів антигітлерівської коаліції над фашизмом та милітаризмом, міжнародне спілкування набуло якісно нових характеристик та масштабів, у тому числі і в області, що розглядається[54].

У період після Другої світової війни швидко збільшувалася кількість міжурядових та неурядових міжнародних організацій, серед яких центральне місце по праву зайняла створена у 1945 р. Організація Об'єднаних Націй.

Положення Статуту ООН дали хорошу юридичну основу для розвитку всього комплексу міжнародних відносин, а також для діяльності самої ООН як всесвітня організація безпеки та координатора співробітництва в різних галузях і сферах.

ООН безпосередньо займається проблемами боротьби з кримінальною злочинністю з 1950 р., певною мірою сприяючи, координуючи чи

заохочуючи розвиток напрямів та форм міжнародного співробітництва у цій галузі.

Укладено та діють двосторонні та регіональні угоди про видачу злочинців. Цьому інституту приділяють увагу міжнародні урядові та неурядові організації.

Інститут видачі став відігравати важливу роль і у зв'язку з боротьбою держав з агресією, злочинами проти світу, злочинами проти людяності та військовими злочинами. Така діалектика співробітництва держав у боротьбі зі злочинами та злочинністю: традиційні способи боротьби із загальнокримінальною злочинністю стали сприяти боротьбі з найбільш небезпечними злочинами національного та міжнародного характеру[55].

На договірній основі розвивається міжнародне співробітництво у галузі правової допомоги у кримінальних справах: видачі речових доказів, забезпеченню явки свідків, передачі предметів, здобутих злочинним шляхом, а також відповідними спеціалістами та технологіями.

Договірною-правова координація боротьби зі злочинами, які торкаються інтересів кількох держав, у період після Другої світової війни стає дедалі конкретнішим напрямом міжнародного співробітництва. Це пояснюється тим, що вдосконалюється міжнародно-правова основа боротьби з такими злочинами з урахуванням зміни їхнього характеру та масштабів. Водночас оформляється договірно-правове визнання небезпеки низки інших кримінальних злочинів, які торкаються міжнародних зв'язків.

Таким чином, в даний час міжнародними угодами визнається необхідність координації боротьби з такими злочинами, що торкаються інтересів кількох держав, як фальшивомонетництво; рабство і работоргівля (включаючи інститути та звичаї, подібні до них); поширення порнографічних видань та виробів: торгівля жінками та дітьми; незаконне поширення та вживання наркотиків; піратство: розрив та пошкодження підводного кабелю: зіткнення морських суден та ненадання допомоги на морі; «піратське» радіомовлення; злочини, які скоюються на борту повітряного судна; злочини

проти осіб, які мають захист відповідно до міжнародного права; захоплення заручників; злочин найманства; злочини, спрямовані проти безпеки морського судноплавства; протиправні поведження з радіоактивними речовинами; відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом; незаконна міграція; незаконний обіг зброї, боєприпасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв і т.п. України є учасником більшості угод такого роду[56].

Після Другої світової війни широкий розвиток отримав науково-інформаційний напрямок міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю (обмін національним науковим та практичним досвідом, обговорення проблем та проведення спільних наукових досліджень).

У період після Другої світової війни повністю склався і такий напрямок міжнародного співробітництва, як надання професійно-технічної допомоги державам у боротьбі з кримінальною злочинністю. Якщо раніше надання такої допомоги відбувалося на двосторонній основі та епізодично, то з кінця 1940-х років воно почало здійснюватися ще й через систему органів ООН та на регіональному рівні. Цей напрямок тісно пов'язаний з науково-інформаційним напрямом міжнародного співробітництва та діяльності ООН у боротьбі з кримінальною злочинністю[57].

Основними видами професійно-технічної допомоги у сфері боротьби зі злочинністю є надання стипендій, направлення експертів та організація чи сприяння проведенню семінарів.

ООН надає стипендії для посадових осіб з числа фахівців у таких сферах боротьби зі злочинністю, як попередження злочинності серед неповнолітніх, умовне засудження та нагляд за колишніми в'язнями, судова та пенітенціарна системи.

З середини 1960-х років у зв'язку із змінами в кількісному та географічному представництві держав-членів ООН стипендії, як правило, стали надаватися фахівцям із країн, що звільнилися від колоніальної залежності. Однак тут виникла проблема ефективного використання набутого досвіду, бо рівень боротьби зі злочинністю та можливості для цього

в країні перебування стипендіату та країни, яка його направила, як правило, різко відрізнялися. Пізніше цю проблему було вирішено шляхом створення регіональних інститутів ООН з підготовки фахівців із осіб, які отримують стипендії[58].

Найбільш дієвим видом надання професійно-технічної допомоги у боротьбі зі злочинністю країнам, які її потребують, стало відрядження експертів на прохання урядів відповідних держав. Така практика здійснювалася як на двосторонній основі, так і за сприяння ООН та інших міжнародних організацій. В останні роки почастишали прохання про проведення наукових досліджень у відповідних галузях, а також розробку планів попередження злочинності.

З метою заохочення надання професійно-технічної допомоги Генеральна Асамблея ООН за рекомендацією свого Третього комітету ухвалила на 36-й сесії резолюцію «Попередження злочинності, кримінальне правосуддя та їх розвиток», в якій наполягала на створенні Департаменту з технічного співробітництва з метою розвитку Програми підтримки програм технічної допомоги в галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя та заохочувати технічну співпрацю між країнами, що розвиваються.

Міжнародно-правова організація та діяльність міжнародних міжурядових організацій та інституційних представницьких органів, а також органів міжнародної кримінальної юстиції як напряму міжнародного співробітництва з протидії злочинності розвиваються на глобальному, регіональному та локальному рівнях ad hoc та на постійній основі[59].

Такі основні напрями міжнародного співробітництва у сфері попередження злочинності, боротьби з нею та поводження з правопорушниками, що склалися в процесі тривалої еволюції міжнародного співробітництва в політичній, соціально-економічній, правовій, культурній та інших галузях.

Ці напрями необхідно розглядати як міжнародну систему діяльності у сфері запобігання злочинності, боротьби з нею та поводження з

правопорушниками, бо кожне з них має своє самостійне значення і водночас перебуває у взаємозв'язку з іншими. Вони є вираженням об'єктивних процесів міжнародного співробітництва у соціальній та гуманітарній сферах, а також у сфері безпеки та мають розвиватися на основі принципів сучасного міжнародного права.

Після прийняття Статуту ООН відбувався подальший розвиток форм співробітництва: у рамках міжнародних органів та міжнародних організацій, що діють у галузі боротьби зі злочинністю, а також на підставі міжнародних договорів.

Співпраця в рамках міжнародних організацій у такій специфічній галузі, як боротьба з кримінальною злочинністю, є важливою та перспективною.

Проблеми запобігання злочинності, боротьби з нею та поведження з правопорушниками розглядаються низкою органів ООН, а також її спеціалізованими установами. Окремі регіональні організації (Ліга арабських країн, Африканський союз) також займаються цими проблемами. Розширює свою діяльність Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол). Спеціальну увагу вказаним проблемам приділяють Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, низка неурядових міжнародних організацій.

У 1998 р. стався справжній прорив у сфері створення органів міжнародної кримінальної юстиції: схвалено Римський статут Міжнародного кримінального суду, який 1 липня 2002 р. він набув чинності[60].

Ще однією загальновизнаною формою міждержавного спілкування, включаючи співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю та тероризмом, є міжнародні договори. Міжнародний договір - основне джерело міжнародного права - відіграє основну роль у оформленні міжнародних зв'язків у сфері боротьби зі злочинністю.

Зазначимо насамперед той факт, що міжнародні організації, створені для вирішення відповідних проблем, діють на підставі особливих договорів - статутів. Кожен із напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі

злочинністю отримав тією чи іншою мірою міжнародно-правову регламентацію у відповідних договорах.

Враховуючи вище сказане, слід зауважити, що загальна тенденція до розширення міжнародного співробітництва у цій сфері пов'язана зі стурбованістю народів існуванням злочинності, що заважає їх соціально-економічному та культурному розвитку. Кожна держава тією чи іншою мірою схильна до кримінальної злочинності та транснаціональних злочинів і тому прагне (хоча і з різним ступенем зацікавленості) ознайомитися з досвідом боротьби з ними інших держав, а також передати їм свій досвід.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ БОРотьБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

2.1. Європейські стандарти у сфері боротьби зі злочинністю ратифіковані Україною

Найбільш уживаним поняттям у міжнародному праві в галузі формулювання стандартів щодо переслідування кримінальних злочинів та їх запобігання є конструкція «система кримінального правосуддя» (далі СКП). Це поняття відрізняється від власне «кримінального правосуддя». Якщо останнє у найзагальнішому вигляді являє собою діяльність суду щодо вирішення соціальних конфліктів кримінально-правового характеру, то СКП передбачає весь комплекс перебуваючих у взаємному зв'язку та єдності правових засобів, дій, форм та інших елементів, без яких можливість здійснення правосуддя саме у власному розумінні слова виключається [61, с. 39].

У багатьох міжнародних актах (Віденська декларація та Програма дій, прийнята на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 р.; Кодекс поведінки посадових осіб щодо підтримання правопорядку, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., Керівні принципи, які стосуються ролі осіб, що здійснюють судові переслідування, прийняті 8-м

Конгресом ООН щодо запобігання злочинності та поведженню з правопорушниками у вересні 1990 р., «Віденська декларація про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI ст.» від 15 квітня 2000 р., Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 17 вересня 1987 р. «Щодо спрощення кримінального правосуддя» та Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 11 вересня 1995 р. «Щодо управління системою кримінального правосуддя») органи попереднього розслідування, прокуратури, суди, адвокатура та їх процесуальна діяльність включаються до СКП[62].

Відповідно до цього у міжнародному праві формулюється і зміст «процесу здійснення правосуддя». Останній охоплює такі аспекти, як виявлення злочинів, подання скарги, розслідування, переслідування, судові та післясудові процедури, незалежно від того, чи розглядається відповідна справа в рамках національної, міжнародної чи регіональної системи кримінального правосуддя щодо повнолітніх чи неповнолітніх або в рамках звичайної чи неформальної системи правосуддя (п. 3 Керівних принципів, що стосуються правосуддя у питаннях, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів, прийнятих Резолюцією ЕКОСОС 2005/20 від 22 липня 2005 р.). Таким чином, СКП охоплює як судову діяльність з розгляду та вирішення кримінальних справ, так і діяльність правоохоронних та інших органів, спрямовану на підготовку та забезпечення належного здійснення правосуддя судом[63].

Як наголошується у «Віденській декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI ст.» від 17 квітня 2000 р., прийнятої на Десятому Конгресі ООН щодо запобігання злочинності та поведженню з правопорушниками, кожна держава відповідальна за введення та підтримання ефективної системи кримінального правосуддя. За визнанням Економічної та Соціальної Ради ООН, ефективні системи кримінального правосуддя, засновані на законності, є необхідною умовою для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, торгівлею людьми,

тероризмом, корупцією та іншими формами транснаціональної та національної злочинної діяльності (преамбула Резолюції 2005\21 ЕКОСОС «Зміцнення потенціалу технічного співробітництва Програми ООН у галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя у сфері зміцнення законності та реформи системи кримінального правосуддя» від 22 липня 2001 р.).

Ефективність СКП складається з багатьох компонентів. Серед найважливіших можна назвати професіоналізм її учасників. Вимога підвищення загального професійного рівня СКП міститься у ст. 9 Декларації про злочинність і громадську безпеку, затверджену Резолюцією 51/60 Генеральної Асамблеї ООН від 12 грудня 1996 р. Високі професійні якості мають: прокурори (Керівні принципи щодо ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, прийняті на Восьмому Конгресі ООН з запобігання злочинності та поводженню з правопорушниками, Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 р.), судді (Бангалорські принципи поведінки суддів. Додаток до Резолюції 2006/23 ЕКОСОН ООН від 27 липня 2006 р.), адвокати (меморандум до Рекомендації № R(2000) 21 КМЄС «Про свободу здійснення професії адвоката» від 25 жовтня 2000 р.)[64].

З метою підвищення ефективності слід «приділяти неослабну увагу вдосконаленню систем кримінального правосуддя з метою зміцнення їхньої здатності реагувати на зміни суспільних умов та потреб, а також на нові форми злочинів та злочинності» (п. h преамбули Міланського плану дій, прийнятого на Сьомому Конгресі ООН щодо запобігання злочинам та поводженню з правопорушниками, Мілан, 26 серпня – 6 вересня 1985 р.).

Особливе місце серед факторів, що підвищують дієвість СКП, займає нарощування її технічного потенціалу. Цьому у міжнародних документах приділяється дедалі більша увага. Так, наприклад, у ст. 5 Рекомендації ООН «Щодо міжнародного співробітництва в галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку» від 14 грудня 1990 р. йдеться: враховуючи, що передова технологія та спеціальні технічні знання

застосовуються у злочинних операціях у сфері міжнародної торгівлі та комерції, включаючи використання комп'ютерів для шахрайства, шляхом зловживання банківськими технічними можливостями, порушення податкового законодавства та митних правил, співробітники правоохоронних органів та органів кримінального правосуддя мають бути належним чином підготовлені та забезпечені адекватними правовими та технічними засобами для виявлення та розслідування таких правопорушень[65].

Важливим у справі забезпечення більш дієвого функціонування системи кримінального правосуддя є зміцнення регіонального та міжнародного співробітництва (Декларації принципів та Програми дій ООН у галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя, прийняті Резолюцією 46\12 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1991 р.). Слід забезпечувати координацію та співробітництво працівників правоохоронних органів та органів кримінального правосуддя з іншими відповідними установами на національному рівні і надалі розширювати їх можливості. Слід також домагатися укладання та зміцнення прямих домовленостей про міжнародне співробітництво між різними установами національних систем кримінального правосуддя (ст. 5 Рекомендації ООН «Щодо міжнародного співробітництва в галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку» від 14 грудня 1990 р.). У Рекомендації N№ R(95) 12 КМСЄ «Щодо управління системою кримінального правосуддя» від 11 вересня 1995 р. вказується, що підвищенню ефективності та дієвості системи кримінального правосуддя значною мірою сприятиме узгодження завдань різних установ у ширших рамках політики у сфері боротьби зі злочинністю та у сфері кримінального правосуддя[66].

Загалом ефективності СКП сприятиме належне законодавче, кадрове, матеріально-технічне, фінансове, інформаційне, наукове та соціально-психологічне забезпечення.

Далі до системи кримінального правосуддя пред'являється не менш важлива вимога - етичність. Останнє щодо системи кримінального

правосуддя міститься у «Віденській декларації про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики XXI ст.» від 17 квітня 2000 р., прийнятої на Десятому Конгресі ООН щодо попередження злочинності та поводження з правопорушниками (ст. 3). Етичність усієї СКП складається з поведінки та прояву моральних якостей її учасників. З огляду на це міжнародне право встановлює відповідні стандарти.

Так, у ст. 10 Основні принципи незалежності судових органів сказано: особи, відібрані на судові посади, повинні мати високі моральні якості. У Бангалорських принципах поведінки суддів зазначено, що дотримання етичних норм і демонстрація цього є невід'ємною частиною діяльності суддів. Цих норми суддя повинен дотримуватись, не допускаючи проявів некоректної поведінки при здійсненні будь-яких дій, пов'язаних з його посадою[67].

Аналогічні вимоги висуваються і до прокурорських працівників. В силу Керівних принципів щодо ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, від 7 вересня 1990 р., особи, відібрані для здійснення судового переслідування, повинні мати високі моральні якості та здібності, а також відповідну підготовку та кваліфікацію. Особи, які здійснюють судове переслідування, повинні усвідомлювати ідеали та етичні норми, властиві цій посаді, та бути поінформовані про конституційні та нормативні заходи з охорони прав обвинувачених осіб та жертв, а також про права людини та основні свободи, визнані національним та міжнародним правом (ст. 1, 2). Ці особи, будучи найважливішими представниками системи кримінального правосуддя, завжди повинні зберігати честь і гідність своєї професії (ст. 3).

Генеральні принципи етики адвокатів Міжнародної асоціації юристів, ухвалені Правлінням МАЮ (Единбург, Шотландія, 1995 р.), встановлюють загальноприйняті професійні стандарти, які очікуються від адвоката у будь-якій країні світу. Згідно з ними, адвокати повинні дотримуватись вимог правосуддя та професійних етичних стандартів. У висновку багатосторонньої зустрічі (Будапешт, 9-11 грудня 1997 р.), організованої Радою Європи у

співпраці з Угорською асоціацією юристів, Радою Міжнародної колегії адвокатів та Юридичним товариством ЄС, було зазначено, що «адвокати в усіх товариствах пов'язані наступними загальними принципами: незалежність, моральна цілісність... повага до етичних правил...». Про необхідність адвоката діяти незалежно та сумлінно відповідно до закону та визнаних норм та професійної етики йдеться у ст. 12, 14 Основних положень про роль адвокатів (27 серпня – 7 вересня 1990 р.)[68].

Парламентська Асамблея Ради Європи на 31-й черговій сесії, вважаючи, що повсюдне прийняття правил професійної етики поліції з урахуванням прав людини та основних свобод сприятиме вдосконаленню європейської системи захисту прав та основних свобод людини, Резолюцією 690 (1979) ухвалила 8 травня 1979 р. Декларацію про поліцію. У першому розділі цього документа, який називається «Етика», закріплено, крім іншого, що поліцейський має діяти чесно, неупереджено та з почуттям власної гідності. Зокрема, він повинен утримуватись від усіх проявів корупції та рішуче протидіяти їм.

Дисциплінарні стягнення, тортури та інші форми негуманного або принижувального поводження чи покарання забороняються за будь-яких обставин. Особливу увагу на питання поліцейської етики та прав людини, особливо в процесі ведення розслідувань, уряди та правоохоронні органи повинні звертати під час підготовки посадових осіб щодо підтримання правопорядку (ст. 20 Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами щодо підтримання правопорядку від 7 вересня 1990 р.)[69].

Дотримання кодексів поведінки та етичних норм, зокрема міжнародних, працівниками правоохоронних та інших органів служать гарантіями неповторення грубих порушень міжнародних норм у галузі права людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права і сприяють їх запобіганню (ст. 8, 9 Основних принципів та керівних положень, що стосуються права на правовий захист і відшкодування шкоди для жертв

грубих порушень міжнародних норм в галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права (Керівництво ООН від 25 липня 2005 р.).

Велика увага у міжнародному праві приділяється справедливості системи кримінального правосуддя. Про необхідність створення справедливої СКП йдеться у Декларації принципів та Програмі дій ООН у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя, прийнятих Резолюцією 46\152 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1991 р. [70].

Справедливість проголошена у Загальній декларації прав від 10 грудня 1948 р., Міжнародному пакті про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р., Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 р., Віденської декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики ХХІ ст., прийнятої Десятим Конгресом ООН щодо запобігання злочинності та поводженню з правопорушниками; Бангкокської декларації «Взаємодія та заходи у відповідь: стратегічні організації в галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя», прийнятої Одинадцятим Конгресом ООН із запобігання злочинності та кримінальному правосуддю, та ін.[71].

Аналіз вимог, що містяться в міжнародному праві, показує, що справедлива система кримінального правосуддя передбачає як мінімум: справедливий розгляд і вирішення кримінальної справи, що зачіпає її інтереси, компетентним, незалежним і неупередженим судом у рамках процедури та в строки, встановлені законом; обов'язок суду, прокурора, слідчого, органу дізнання, дізнавача вжити всіх передбачених законом заходів для всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин, необхідних для правильного вирішення справи, виявляти обставини, що як обґрунтовують винність підозрюваного та обвинуваченого, так і виправдовують їх, а також встановлювати пом'якшувальні та обтяжуючі покарання обставини, давати їм правильну правову оцінку; обов'язок суду, прокурора, слідчого, органу дізнання, дізнавача забезпечувати поновлення в

правах тих осіб, чиї права були незаконно, необґрунтовано порушені при здійсненні провадження у кримінальній справі (відновленню підлягає також незаконно та необґрунтовано порушений громадський та державний інтерес). Усі процесуальні дії та рішення суду, прокурора, слідчого, органу дізнання та дізнавача мають бути справедливими [72, с. 10-23].

Громадськість потребує довіри до справедливої системи кримінального правосуддя (преамбула Стандартів професійної відповідальності та викладення основних прав та обов'язків прокурорів, прийнятих Міжнародною асоціацією прокурорів (МАП) 21 квітня 1999 р.). Невиправдана нерівність і несправедливість можуть призвести до того, що система кримінального правосуддя матиме погану славу (преамбула Рекомендації NNº R(92) 17 КМСС «Щодо узгодженості у винесенні вироків» від 19 жовтня 1992 р.)[73].

Система кримінального правосуддя має бути не лише справедливою, а й гуманною. Ця якість виявляється у здатності СКП бути людиною, чуйною стосовно осіб, які потрапили в орбіту кримінального судочинства. Як сказано у ст. 2 Декларації принципів та Програми дій ООН у сфері запобігання злочинності та кримінального правосуддя, прийнятих Резолюцією 46\152 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1991 р., гуманна та ефективна СКП може служити інструментом забезпечення рівноправності, конструктивних соціальних змін та соціальної справедливості, а також захисту основних цінностей та невід'ємних прав народів[74].

У «Віденській декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики ХХІ ст.» від 17 квітня 2000 р. (ст. 3) йдеться про те, що система кримінального правосуддя, крім іншого, має бути відповідальною. Незважаючи на те, що ця вимога у зазначеному міжнародному акті не розкривається, виходячи із загального значення терміна «відповідальний», можна припустити, що тільки така СКП відповідатиме названому критерію, діяльність у якій здійснюватимуть виконавчі, обов'язкові, старанні,

відповідальні особи з підвищеним почуттям обов'язку, а сама система працюватиме справно, стабільно і безперебійно.

Отже, система кримінального правосуддя має бути ефективною, етичною, справедливою, гуманною та відповідальною. Саме ці характеристики насамперед визначають її соціальну цінність та суспільну корисність. Цілком очевидно, що всі названі вимоги взаємопов'язані та взаємозумовлені. Тільки комплексний та адекватний підхід у реформуванні даної системи дозволить забезпечити очікуваний результат. При цьому кожна з вищеназваних вимог має стати чітким орієнтиром у діяльності з оптимізації та вдосконалення всієї системи кримінального правосуддя.

Враховуючи вище викладене, ми дійшли висновку, що у світі боротьба з міжнародною злочинністю має здійснюватися у межах юрисдикції однієї держави. Успішна протидія міжнародній злочинності може бути досягнута лише за наявності прямого співробітництва держав у сфері обміну інформацією та досвідом, спільної розробки превентивних програм і заходів, як правило, з розшуку та затримання винних у скоєнні злочинів осіб. Правовою основою такого співробітництва є відповідні міжнародні договори та угоди, укладені між низкою держав світової спільноти, а також національна нормативно-правова база цих держав.

2.2. Удосконалення національного законодавства у сфері боротьби зі злочинністю згідно з європейськими стандартами

Ефективна боротьба зі злочинністю буде неможливою без скоординованих дій міжнародного співтовариства щодо подолання законодавчих конфліктів між державами. Природа сучасної організованої злочинності вимагає глобальної відповіді на її виклики на основі широкого міжнародного співробітництва. Заходи протидії, які реалізовувалися лише на національному рівні, без координації міжнародної співпраці та спільних зусиль, дали незначний ефект[75].

Матеріальне і процесуальне законодавство кожної країни, незважаючи на різні процесуальні форми, є достатньо інтегрованим, що робить використання доказової бази більш ефективним.

Найважливішим міжнародним нормативним актом, спрямованим на боротьбу з організованою злочинністю, як уже було раніше зазначено є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності[1]. Незважаючи на те, що Україна ратифікувала Конвенцію 8 років тому, досі не всі норми Конвенції гармонізовані з вітчизняним законодавством, особливо з Кримінальним кодексом. Рівень співпраці між спеціалізованими структурами у боротьбі з організованою злочинністю та відповідними установами держав-членів ЄС у цій сфері також є недостатнім.

Боротьба з організованою злочинністю є одним із напрямків міжнародної політики ЄС. З метою забезпечення однакових і подібних принципів боротьби з організованою злочинністю міжнародне співтовариство в особі різних міжнародних загальних і регіональних організацій спеціально розробило і надало всім державам правові акти - конвенції, рекомендації та інші нормативні документи - координація стратегічних і тактичних заходів щодо запобігання та боротьби з ним. У цьому питанні важливо досягти консенсусу щодо природи явища[76].

Організовану злочинність часто порівнюють із постійними кримінальними (незаконними) організаціями, які займаються злочинною діяльністю (виробництвом, розповсюдженням, обміном, споживанням незаконних і законних товарів і послуг). Така діяльність вимагає від дій злочинців високого ступеня згуртованості, стабільності та впорядкованості, міцної внутрішньої дисципліни, що визначає розподіл функцій і завдань між ними, а також їх професіоналізацію та спеціалізацію і разом з тим визначається загальною метою. Крім того, злочинні угруповання можуть швидко адаптуватися до потреб кримінального ринку та змінювати моделі своєї діяльності. Вони захищають свою діяльність, нейтралізуючи людей шляхом застосування фізичного насильства чи корупції.

Але також важливо відзначити, що сьогодні особливістю організованої злочинності є те, що все більше злочинних угруповань взаємодіють у рамках нещільних мережевих структур, а не ієрархічних злочинних груп. Організація злочинної діяльності здійснюється за допомогою злочинних мереж, які характеризуються нефіксованістю членів, сильною пристосованістю до соціально-політичних, економічних та соціальних змін і відсутністю централізованої системи контролю. Тому можна говорити про нову ознаку сучасної організованої злочинності – мережеву організацію злочинної діяльності стійких злочинних угруповань [77].

Ця нова риса організованої злочинності відображена в Загребській декларації про міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом, корупцією та транскордонною організованою злочинністю, де підкреслюється, що організованим злочинним групам не потрібно визначати функції, членство в ієрархічних структурах, що постійно розвиваються [3]. Таким чином, розглядається ширше кримінологічне розуміння феномена номенклатури.

Важливою складовою стратегії боротьби з організованою злочинністю є законодавче регулювання та закріплення основних положень, згідно з якими особи, поведінка яких містить ознаки організованої злочинної діяльності, притягуються до кримінальної відповідальності. Їх належне застосування залежить від того, наскільки відповідні норми відображені в кримінальному кодексі, а також джерелах в інших галузях законодавства, що безпосередньо впливає на ефективність інститутів кримінальної юстиції[78].

Організована злочинність передбачає протиправну діяльність різного роду злочинних груп (груп, організацій, банд, об'єднань, синдикатів). Проте кількість суб'єктів та ступінь їхньої організованості можуть бути різними, що дає змогу класифікувати певні типи організованих злочинних груп.

В Україні загальноприйнятою точкою зору щодо відмежування організованої злочинності від інших видів злочинності є те, що характер і ступінь взаємодії злочинців у здійсненні їх протиправної діяльності (тобто

рівень організованості злочинного діяння) є основою для цієї відмінності. У КК України 2001 р. в рамках системи співучасті це положення було враховано [79].

Ми підтримуємо думку багатьох українських науковців щодо того, що потрібно визначити у КК України кримінально-правове визначення, яке чітко визначатиме організовану злочинну діяльність та ґрунтуватиметься на кримінологічному розумінні феномену організованої злочинності. Важливо зазначити, що різновидом колективного суб'єкта організованої злочинності є стійкі банди (організовані групи та злочинні організації).

Відповідно до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ратифікованої Верховною Радою України, діяльність організованих злочинних груп визначається через їх діяльність протягом конкретного періоду часу та узгодженістю дій, які визнаються такими злочинами відповідно до цієї Конвенції з метою отримання прямо чи опосередковано економічної чи іншої матеріальної вигоди[80].

У пункті 3 ст. Стаття 5 Конвенції містить важливе зауваження про те, що держави-учасниці мають відносити до тяжких злочинів усі злочини, вчинені за участю організованих злочинних груп (в законодавстві України поняття «тяжкий злочин» відповідає «Особливо тяжкому»). Також є суперечності між положеннями про покарання. Оскільки Кримінальний кодекс України передбачає, що мінімальне покарання за тяжкий злочин становить 5 років, тоді як за злочин, передбачений Конвенцією, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше 4 років, відповідні положення національного кримінального законодавства слід узгодити з міжнародними нормами.

Відповідно до положень пункту 4 ст. статті 28 Кримінального кодексу України кінцевою метою організованої групи та злочинної організації є не мета – вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, а спільна діяльність групи осіб з метою прямого чи опосередкованого отримання економічної чи іншої матеріальної вигоди. Слід зазначити, що відповідно до Рекомендацій

щодо боротьби з організованою злочинністю, виданих Комітетом міністрів Ради Європи, метою організованих груп також визначено отримання прибутку та/або влади[5]. Тому українське кримінальне законодавство має бути приведено у відповідність із цими міжнародними документами, що сприятиме його гармонізації та адаптації до європейського права[81].

Стосовно практичних аспектів боротьби з організованою злочинністю зазначимо наступне. Боротьба з організованою злочинністю, особливо транснаціональною, вважається головним пріоритетом для ЄС і частиною його міжнародної політики. Численні міжнародно-правові документи підкреслюють важливість проактивного підходу до запобігання організованим злочинності, яка виходить за рамки операцій з розкриття злочинів, спрямованих на широкі верстви населення, або загальних соціальних превентивних заходів. Вони передбачають переорієнтацію роботи зі спеціалізованих предметів, зі злочину на злочин, широке використання спеціальних (негласних) методів розкриття організованої злочинності.

Відповідно до Рекомендації (2005) Комітету міністрів Ради Європи, спеціальні методи розслідування – це методи, які використовуються компетентними органами для виявлення та розслідування серйозних злочинів і підозрюваних у вчиненні злочинів з метою збору інформації без попередження причетних осіб. До тяжких злочинів у цьому розумінні належать злочини, вчинені організованими групами та організованою злочинністю, розбійні напади та тероризм [82]. Спеціальні методи розслідування відповідно до Конвенції ООН проти транснаціональної злочинності включають перехоплення, контрольовану доставку та електронне спостереження, розвідувальні операції, отримання заяв від свідків за оплату або наданий імунітет і захист свідків, які викривають учасників злочинних організацій (ст. 20, 24 Конвенції)[83].

У зв'язку з цим постало питання про посилення дій, спрямованих на запобігання утворенню організованих злочинних угруповань та протидію їх злочинній діяльності. Концентрація спеціалізованих заходів у оперативно-

розшуковій роботі проти організованої злочинності може сприяти вирішенню цієї проблеми. Розслідування організованої злочинності вимагає здійснення різноманітних оперативних заходів (спеціальних методів розслідування), застосування яких виходить за межі державних кордонів і потребує міжнародної координації та регулювання. Тому зближення та гармонізація законодавства різних країн позитивно вплине на міжнародне співробітництво у цій сфері.

Щоб досягти успіху, необхідно перейти від аналізу окремих злочинів, скоєних організованими групами та злочинними організаціями, до відстеження всієї злочинної діяльності організованих спільнот і ролі кожного з них. Таким чином, сучасне ширше використання аналітичних можливостей органів кримінальної юстиції – опори боротьби з організованою злочинністю – має збирати такі дані (інформацію), щоб допомогти зрозуміти фінансове підґрунтя та рівень проникнення організованих груп і злочинних організацій у законну економіку. Ми вважаємо, що цим може займатися спеціальна міжвідомча аналітична група, до складу якої входять представники різних органів кримінальної юстиції, уповноважені здійснювати оперативно-розшукові дії та проводити досудове розслідування. До цієї роботи можуть бути залучені науковці. Метою роботи групи є розробка контрзаходів для захисту законного сектору економіки, а також окремих організацій і підприємств.

Для ефективного міжнародного співробітництва нашої держави надзвичайно важливим є підписання 4 грудня 2009 року довгоочікуваної угоди про стратегічне співробітництво між Україною та Європейським поліцейським офісом (Європол) [84].

Важливість Європолу в боротьбі з організованою злочинністю в Європі полягає в його функції координації спільних операцій компетентних органів держав-членів ЄС, надання інформації, оперативної та технічної допомоги в розслідуванні найскладніших проявів злочинності. Метою діяльності Європолу є підвищення ефективності співпраці між різними національними

органами у запобіганні особливо небезпечним злочинам у європейському масштабі та поглиблений аналіз причин їх поширення.

Для впровадження положень Гаазького проекту в практичну діяльність Європол активно проводить аналітичні дослідження. Більше 3 висококваліфікованих аналітиків, які входять до складу відділу, виконують стратегічні проекти (річний звіт про оцінку загрози організованої злочинності на африканському континенті) та оперативні проекти чи послуги, пов'язані з боротьбою з тими чи іншими злочинними групами чи товарами на кримінальному ринку[85].

З метою спрощення спілкування між співробітниками спеціалізованих відомств по боротьбі з організованою злочинністю, застосування спеціальних методів розслідування та координації дій з викриття діяльності міжнародних злочинних організацій керівництво Європолу з самого початку активно виступало за розширення повноважень організації. Це призвело до таких форм співпраці, як спільні слідчі групи (ЖТ). Вони створені для розслідування злочинів, скоєних на території різних країн. Серед них представники державних органів кримінальної юстиції. Діяльність цих слідчих груп була дуже ефективною.

Останніми роками в європейських країнах з'явилися нові напрями у запобіганні злочинності, особливо організованих – розвідувальна, поліцейська. Це специфічна діяльність поліції у сфері збору інформації, яка розглядається як бізнес-модель та концепція управління, в якій аналіз (інтерпретація) даних події чи новини) та інформація про злочини є вирішальними для прийняття неупереджених рішень, які можуть прискорити вирішення проблеми зменшення та усунення злочинності або запобігання злочинності за допомогою стратегічного управління та ефективних стратегій правоохоронних органів, спрямованих на найбільш небезпечних злочинців[86].

У Дублінській декларації про боротьбу з організованою злочинністю шляхом партнерства, прийнятій на першому Конгресі європейського

партнерства, підкреслюється важливість використання розвідувальних даних і збору оперативної інформації про діяльність організованих груп і злочинних організацій для сприяння ефективній міжнародній співпраці, як державній, так і приватній [87].

Тому європейські країни мають чітку позицію щодо боротьби з організованою злочинністю. Одним із основних напрямів їх роботи є виявлення та ліквідація середовища, яке сприяє діяльності злочинних угруповань. Пильна увага приділяється збору інформації про їхні інтереси, розвідувальні операції, захоплення злочинного майна, полювання на впливових злочинців і лідерів злочинних угруповань, щоб вони врешті постали перед судом і належним чином були покарані.

З кожним роком організовані злочинні угруповання опановують нові види і форми злочинної діяльності, поведінка яких не завжди входить у встановлені законом рамки, звичайні для суб'єктів злочину. Кримінальний кодекс України повинен враховувати особливості організованої злочинної діяльності, які відрізняють її від загальнокримінальної діяльності.

Для підвищення ефективності діяльності органів кримінальної юстиції України, наближення вітчизняного законодавства до норм ЄС, адаптації роботи правоохоронних і судових органів до вимог відповідних адміністративних структур ЄС дуже важливим і надає можливість ширшого використання спеціальних методів розслідування та встановлення законності в спеціалізованих об'єктових роботах[88].

Отже, у рамках адаптації національного законодавства України щодо боротьби зі злочинністю Україні насамперед необхідно продовжувати ефективно виконання зобов'язань, які містяться в ухвалених нашою державою міжнародно-правових документах, зокрема в Угоді про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством та його державами-членами, а також Програмі дій Україна-ЄС у сфера юстиції, свободи та безпеки, Угоди між Україною та Європою у рамках діяльності Інтерполу про стратегічне співробітництво щодо

стратегічного напрямку боротьби з найбільш небезпечними видами злочинності.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

3.1. Участь України в Агентстві Європейського Союзу з питань співпраці у правоохоронних органах (Європол)

Співпраця поліції набула особливого значення в контексті процесу інтеграції України та ЄС, який потребує не лише узгоджених зусиль країн для підвищення ефективності використання можливостей міжнародної поліцейської співпраці, а й покращення координації законів і нормативних актів на національному та міжнародному рівнях[89].

Стаття К. 1 Маастрихтського договору Європейського Союзу визначає рішення про створення спеціалізованої поліцейської служби в рамках Європейського Союзу – Європолу (Європейського поліцейського офісу – Європол). Європол створено для обміну оперативною інформацією та сприяння діяльності в оперативній, технічній та аналітичній сферах між правоохоронними органами держав-членів Європейського Союзу (далі – «держави-члени») у сфері боротьби зі злочинністю на наднаціональному рівні[90].

У 1995 році була прийнята Конвенція про Європол. У 1998 році країни-члени Європейського Союзу ратифікували Конвенцію, яка набула чинності 1 жовтня 1998 року [91].

Зараз Європол координує діяльність поліцейських департаментів держав-членів і країн, що не входять до ЄС, а також взаємодіє з міжнародними організаціями та інституціями, особливо Інтерполом.

Спочатку в сферу діяльності Європолу входили: боротьба з транскордонною організованою злочинністю, в тому числі і незаконний обіг наркотиків, ядерних і радіоактивних матеріалів, викрадення транспортних засобів та боротьба з нелегальною імміграцією. Пізніше повноваження було розширено на боротьбу з тероризмом, торгівлею людьми, підробкою валют і платіжних засобів, вимаганням, шахрайством, расизмом, злочинами у сфері високих технологій, розповсюдженням дитячої порнографії в Інтернеті, злочинами проти організованих злочинних груп, фінансова злочинність тощо.

Конвенція про заснування Європолу є основним нормативним документом, що регулює його діяльність. Така правова конструкція при створенні документа Поліцейської служби ЄС, визначення її функцій та сфери компетенції пов'язана з тим, що на момент прийняття рішення про створення Європолу ЄС не мав компетенції приймати нормативно-правові акти у сфері кримінального права[92].

Зміни та доповнення до Конвенції про Європол вносяться шляхом підписання окремої міжнародної угоди (Угоди та Додаткового протоколу до неї), яка потребує підписання та ратифікації державами-учасниками. Тривала ратифікація міжнародних угод не сприяє ефективності та результативності діяльності Європолу.

Амстердамський (1997) і Ніццький (2001) договори наділили Раду Європейського Союзу законодавчими повноваженнями у сфері кримінального права. Все це призвело до ухвалення Рішення Ради

Європейського Союзу про створення Інституції Європейського поліцейського офісу (Європол) з новими повноваженнями[93].

Подальша реструктуризація Європолу була проведена за умовами ст. 64 Рішення Ради Європейського Союзу від 6 квітня 2009 року «Про створення Європейського поліцейського офісу (Європол)» (далі «Рішення»). Новий Акт, який набув чинності з 1 січня 2010 року, повністю інтегрує цю структуру в організаційний і правовий механізм ЄС, визначаючи нові повноваження, компетенцію, завдання, функції та джерела фінансування для загального бюджету ЄС.

Статтею 3 Рішення нормативно визначено поняття «компетентний орган Європолу». До них входять агентства та установи, створені в державах-членах, які мають юридичні повноваження у сфері запобігання злочинності та боротьби з нею.

Процедуру внесення змін до рішення про заснування Європолу було спрощено, що дозволяє швидко вносити корективи, якщо це необхідно, враховуючи зміни у кримінальній ситуації, а також беручи до уваги роль Європейського парламенту у посиленні нагляду за діяльністю Європолу. Європейський парламент має право заслуховувати звіти керівництва Європолу, брати участь у затвердженні бюджету та звітів про його виконання, а також отримувати інформацію з різних питань діяльності, зокрема про укладення угод між Європолом і третіми державами[94].

Європол займає особливе місце в організаційному механізмі Європейського Союзу, оскільки його основними функціями є організація міждержавного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю та впровадження кримінальної політики Європейського Союзу. У поєднанні з існуванням власної незалежної юридичної особи (особливо міжнародної юридичної особи) правовий статус Європолу фактично еквівалентний статусу міжнародної організації. Водночас наявність нормативно-правового нагляду за поведінкою ЄС та підзвітність ЄС дають змогу бути включеними до інституцій ЄС, створених відповідно до міжнародних угод.

Діяльність Європолу щодо забезпечення розкриття та розслідування злочинів, скоєних на території держав-членів, є засобом організації узгодженої кримінальної політики Європейського Союзу, що дає змогу впроваджувати спільні стандарти у сфері боротьби зі злочинністю.

Метою Європолу є підтримка та підвищення ефективності компетентних органів держав-членів та їх ролі в боротьбі з тероризмом, незаконним обігом наркотиків та іншими формами міжнародної злочинності (торгівля радіоактивними речовинами, контрабанда, злочини, пов'язані з транспортними засобами)[95].

Рішення Ради Європейського Союзу про створення Європолу встановлює найважливіші принципи, які лежать в основі мандата Європолу. Йдеться про принципи захисту персональних даних та розмежування повноважень з національними органами держав-членів ЄС.

До компетенції Європолу входять злочини, вчинені організованою злочинною групою чи злочинною організацією, за умови, що вони можуть завдати шкоди інтересам двох або більше держав-членів і дії однієї країни, направлені на викорінення цього явища не будуть достатньо ефективними.

Європол забезпечує обмін інформацією між державами-членами, збирає, узагальнює та аналізує дані про злочини та правопорушників, забезпечує автоматичний збір та статистику відповідної інформації[96].

Повноваження Європолу включають[97]:

- підвищення експертних знань та надання відповідних порад у розслідуваннях, які проводяться компетентними органами держав-членів;
- надання оперативної інформації з метою створення необхідних умов для ефективного та раціонального використання сил і засобів на національному та ЄС рівнях під час проведення операцій. Пошукова діяльність і допомога, яка може бути представлена в консультативному, методичному та іншому вигляді за такими напрямками:

- 1) підготовка та перепідготовка кадрів, зокрема у співпраці з Європейською поліцейською академією;

- 2) матеріально-технічне забезпечення з боку поліцейських органів держав-членів;
- 3) розробка пропозицій щодо зниження рівня злочинності;
- 4) розкриття та передача конкретних поліцейських методів, які використовуються на місцях;
- 5) профілактика злочинів та їх розслідування.

Компетентні органи держав-членів зобов'язані вжити заходів для дотримання мінімуму із визначених стандартів захисту даних, що відповідають вимогам Конвенції Ради Європи про захист осіб під час автоматизованої обробки персональних даних і положенням Рекомендації Ради Міністрів R (87)15 від 17 вересня 1987 року «Про використання персональних даних поліцією»[3].

Принципи захисту персональних даних є найважливішими принципами діяльності Європолу. Персональні дані та інша інформація, що міститься в інформаційних системах або базах даних, сформованих Офісом для аналітичних цілей, можуть передаватися або використовуватися лише компетентними органами держав-членів для запобігання злочинності та боротьби зі злочинністю в межах компетенції Європолу. Використання інформації для інших цілей або некомпетентними органами можливе лише після узгодження з країною, яка створює та передає дані. Європол зобов'язаний документувати запити на надання та передачу такої інформації. Загальна умова передачі інформації полягає в тому, що одержувач визнає, що інформація буде використана лише для зазначеної мети. Інформація з обмеженим доступом, особливо конфіденційна, може передаватися лише за наявності угоди між Європолом та одержувачем щодо захисту конфіденційних даних. Водночас Європол несе відповідальність за дотримання правил надання даних із власних інформаційних систем і баз даних[98].

Інформація в базі даних Європолу зберігається відповідно до часу, необхідного для виконання завдання. Водночас рішення передбачає, що чиновники кожні три роки перевіряють зручність зберігання інформації.

Згідно з рішенням, громадяни мають право звертатися до органів державного контролю для перевірки достовірності інформації та законності інформації, переданої Європол, а також для перевірки фактів використання інформації країнами ЄС. Це право надається відповідно до положень національного законодавства держав-членів щодо національних контрольних органів.

Європол створив підрозділ контролю - Спільний моніторинговий комітет, основним завданням якого є виявлення порушень прав людини при обробці, зберіганні та використанні персональних даних і контроль допустимості передачі інформації.

Разом з державами-членами Європол гарантує захист секретної інформації. З цією метою Рада Європолу розробила положення про секретність, затверджені Радою Європейського Союзу.

Метою Європолу є забезпечення безпеки та правопорядку в Європейському Союзі шляхом обміну оперативною та стратегічною інформацією між поліцейськими органами держав-членів. Стратегічними цілями в рамках мандата Європолу є його розвиток як:

- головного центру технічного забезпечення заходів охорони правопорядку;
- центру зі збору оперативної інформації;
- центру правоохоронної діяльності;
- організації з хорошою репутацією, заснованою на ефективній діяльності, маючій сильний потенціал та ефективну систему управління.

Взаємодія МВС України з Європол визначається Законом України від 05.10.2010 №2576-VI «Про ратифікацію угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво». Для реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським

Союзом у сфері реалізації спільної політики протидії злочинності наказом МВС України від 16.03.2015 № 271 прийнято Положення про Робочий апарат Українського бюро Інтерполу, який регулює взаємодію з Європолом [99].

Стратегічними завданнями взаємодії на даний момент є:

- забезпечення єдиного комплексу послуг з оперативного забезпечення діяльності правоохоронних органів;
- поліпшення координації оперативних дій національних правоохоронних органів ЄС.

Розвиток Європолу як центрального агентства Європейського Союзу зі збору оперативної інформації був мотивований важливістю визначення пріоритетів досліджень для обміну інформацією між державами-членами ЄС у сфері боротьби зі злочинністю, недоліками цієї діяльності та необхідністю її вдосконалення. Унікальна здатність Європолу керувати такою інформацією робить можливим подальший розвиток інформаційної бази, яка може полегшити ефективне оперативне реагування на критичні загрози безпеки. Це потребує створення в Україні єдиного інформаційного простору, який охопить усі правоохоронні органи.

Формування та розвиток єдиного інформаційного простору України та відповідних національних інформаційних систем має здійснюватися на міжвідомчому та міжрегіональному рівнях, використовуючи комплексний, системний підхід до вирішення правових, організаційних та технічних питань. Впровадження нових технологій та вдосконалення інформаційного законодавства має базуватися не лише на необхідності оптимізації внутрішньої діяльності незалежних державних інституцій, а й на підвищенні ефективності міжгалузевої взаємодії та надання державних послуг. Необхідна співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями в інформаційній сфері, що пришвидшить інтеграцію з європейським інформаційним простором, особливо у сфері боротьби зі злочинністю [100].

Поліпшення обміну оперативною інформацією необхідне для розробки принципів Європейського Союзу щодо боротьби з міжнародним тероризмом. Це потребує розробки нових методів боротьби та викриття злочинності, нарощування позитивного досвіду.

У п. 4 ст. 5 Рішення зазначено, що одним із завдань Європолу є надання допомоги державам-членам у підготовці персоналу, технічній підтримці, наукових дослідженнях у сфері запобігання злочинності, застосуванні технічних і судових методів, аналізу та реалізації процедури розслідування.

Європол підтримує діяльність держав-членів і національних поліцейських органів, з якими він має угоди про співпрацю, за допомогою: сприяння обміну інформацією; збору, перевірки та аналізу інформації про злочини в Європейському Союзі; передачі компетентним органам країн ЄС інформації про відносини між різними країнами; надання допомоги слідчим органам держав-членів шляхом передачі їм інформації через національні підрозділи, що взаємодіють з Європолом; необхідні для розробки комп'ютерних систем (інформація, аналіз, індексація); безпосередня участь у спільних слідчих групах; надсилання запиту по конкретним кримінальним провадженням кожної держави-члена та ін.

Європол надає допомогу країнам ЄС для забезпечення громадського порядку під час великих розважальних заходів.

Структура Європолу встановлена відповідно до Розділу VI Рішення Ради Європейського Союзу про заснування Європолу. Головним органом є Адміністративна рада, компетенція якої визначена Рішенням Ради Європейського Союзу.

З метою подальшого розвитку у сфері міжнародної боротьби зі злочинністю, Європол має прагнути до посилення заходів щодо покращення наданої інформації, інспектування, контролю, аналізу та регулювання ділової діяльності, покращення управління людськими та фінансовими ресурсами, створення позитивного зовнішнього іміджу.

Для забезпечення поліцейської співпраці держав-членів дуже важливим є навчання правоохоронних органів ЄС організаційним і правовим механізмам обміну інформацією, виявлення та розслідування організованої злочинної діяльності. Велика роль у цьому належить Європейській поліцейській академії[101].

Рішення Європейської Ради 2005/681/ЖНА встановлює основні цілі та завдання Європейської поліцейської академії (CEPOL)[102]:

- Організація та проведення тренінгів для старших офіцерів поліції з метою розширення їхніх знань про національні поліцейські системи держав-членів, транскордонну поліцейську взаємодію в ЄС, функціонування та роль міжнародних агентств у боротьбі зі злочинністю, зокрема ЄС (Європол, організація Євроюст тощо);

- Допомога в підготовці навчальних програм для поліцейських держав-членів з питань транскордонного співробітництва між поліцейськими службами;

- Розробка освітніх програм та навчання старших офіцерів поліції в країнах-кандидатах на вступ до ЄС.

Отже, сучасні виклики організованої злочинності, транскордонної та організованої злочинності зумовлюють необхідність реформування національної правоохоронної системи та МВС України. Одним із напрямків реформування є посилення співпраці з європейськими інституціями. Завдяки тісній співпраці між українськими правоохоронними органами та Європолом здійснюється ефективна діяльність з розкриття, припинення та попередження злочинів в рамках Угоди про стратегічне співробітництво. Це потребує постійного розвитку нормативно-правової бази на законодавчому та галузевому нормативному рівнях, щоб досягти максимальної ефективності у боротьбі з організованою злочинністю необхідна належна координація дій і зусиль в рамках Європолу.

3.2. Участь України в Європейському комітеті з проблем злочинності

Починаючи безпосередньо розглядати питання, зауважимо, що з метою реалізації національної політики поглиблення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю центральні адміністративні органи України співпрацюють з відповідними підрозділами деяких міжнародних організацій, особливо Організацією Об'єднаних Націй (ООН), Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), Європейським Союзом (ЄС), Південно-Східно європейської ініціативи (ПСЕІ), Центрально-Європейської ініціативи (ЦЕІ), Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП), Організацієб з питань безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Ради Європи (РЕ), Організацією Чорноморського економічного співтовариства (ОЧЕС), Міжнародною організацією з міграції (МОМ), Організацією за демократію та економічний розвиток - ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова) та ін.[103]

Характеризуючи особливості співробітництва з ООН та іншими міжнародними організаціями у сфері правоохоронної діяльності, забезпечення прав людини та основних свобод, необхідно зазначити, що Україна приєдналася до основних міжнародних документів у сфері прав людини, таких як Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про політичні та громадянські права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Факультативний протокол до Конвенції про Ліквідація всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція про інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поводження та покарання; Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання тощо.

Таким чином, вищезазначені нормативно-правові акти покладають відповідні міжнародні зобов'язання на Україну, як сторону вищезазначених міжнародних договорів, яка повинна регулярно подавати звіти про їх виконання відповідним комітетам ООН. У цих доповідях викладено основні

положення поточної державної політики, вжиті заходи щодо їх реалізації (у тому числі на законодавчому рівні), інформацію про виконання рекомендацій відповідних комітетів ООН, які визначаються в підсумкових висновках кожної періодичної доповіді тощо[104].

Аналізуючи співпрацю українських правоохоронних органів з відповідними європейськими правоохоронними органами та міжнародними організаціями у боротьбі зі злочинністю та відправленні правосуддя, слід зазначити, що вона має системний характер після підписаного 11 червня 1998 р. Президентом України Указу про № 615/98 про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Надалі Рада з питань співробітництва Україна-ЄС щорічно затверджує пріоритетні напрями двостороннього співробітництва в рамках виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС на наступний період з урахуванням виконання визначених пріоритетів на попередньому засіданні.

Окрім вищезазначеного, наша держава активно співпрацює з різними експертними комітетами Ради Європи у сфері забезпечення прав і свобод людини та правового співробітництва. До них відносяться Європейський комітет з проблем злочинності (CDPC), який здійснює нагляд і координує діяльність Ради Європи у сфері попередження та боротьби зі злочинністю, Комітет експертів із застосування Європейської конвенції у сфері кримінального правосуддя (PC-OC), Європейський комітет експертів з кримінальних справ з імплементації Конвенції про співробітництво, основним завданням якого є розробка напрямів поглиблення міжнародного співробітництва у кримінальних справах та пошук шляхів вирішення практичних проблем, окреслених у заявці на РЕ та у межах Конвенцій у певній галузі[105].

Міжнародні договори про співробітництво у кримінальних справах включають такі форми співробітництва, як екстрадиція, взаємна правова допомога та передача засуджених осіб, їхні положення спрямовані на

співпрацю у розкритті транснаціональних злочинів, таких як організована злочинність, тероризм та кіберзлочинність.

Рада Європи, зокрема через свій Керівний комітет (Європейський комітет з проблем злочинності, CDPC), визначає європейські стандарти та принципи через широкий спектр обов'язкових та необов'язкових правових текстів, визначає пріоритети міжурядової співпраці у сфері кримінального права, а також здійснює діяльність у сферах кримінального права і процесу, кримінології та пенології. Ефективне міжнародне співробітництво в галузі кримінального права та загальної транснаціональної кримінальної політики відбувається в ширшому європейському контексті, охоплюючи повний спектр відповідних сфер, включаючи моніторинг, розслідування, екстрадицію, винесення вироків, виконання кримінальних санкцій і заходів, а також реабілітацію правопорушників.

Створений у 1958 році, Європейський комітет з проблем злочинності розробив велику кількість конвенцій (більшість з яких також відкриті для держав, що не є членами), рекомендацій, декларацій, а також досліджень і звітів. На додаток до своїх регулярних засідань, CDPC також організовує конференції з конкретних тем, що становлять інтерес у сфері кримінального права, серед іншого Конференції міністрів юстиції Ради Європи.

На сьогоднішній день під керівництвом CDPC було розроблено більше 40 кримінально-правових конвенцій, а також велика кількість рекомендацій у сферах, де було неможливо або необхідно прийняти обов'язкові правові документи.

CDPC надає ключові юридичні та технічні рекомендації та нагляд за дотриманням багатьох конвенцій Ради Європи, які мають високого рівня важливості, включаючи Конвенцію про домашнє насильство (Стамбульська конвенція), Будапештську конвенцію про кіберзлочинність, Конвенцію Лансароте проти сексуальної експлуатації дітей, Конвенцію MEDICRIME, Нікосійську конвенцію про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями.

Серед актуальних питань, які викликають інтерес і занепокоєння в цій галузі, і над якими зараз працює Європейський комітет з проблем злочинності є кримінально-правові питання, пов'язані зі штучним інтелектом, включаючи автономні транспортні засоби; транснаціональна організована злочинність; захист прав потерпілих; боротьба з незаконним перевезенням мігрантів, а також реагування кримінального права на екологічні злочини[106].

У своїй діяльності CDPC допомагають два підлеглих комітети, для яких він виконує координаційну, наглядову та моніторингову роль[107]:

1. Комітет експертів з питань дії Європейських конвенцій про співробітництво у кримінальних справах (PC-OC) і Рада пенологічного співробітництва (PC-CP);
2. Комітет експертів з питань дії Європейських конвенцій про співробітництво у кримінальних справах (PC-OC) є форумом, де з 1981 року експерти з держав-членів і спостерігачів, а також міжнародних організацій зустрічаються для розвитку та вдосконалення міжнародного співробітництва у кримінальній галузі, пошуку вирішення нагальних кримінологічних запитань та практичних проблем, що виникають під час застосування Конвенцій Ради Європи у цій сфері, зокрема щодо екстрадиції, взаємної правової допомоги та передачі засуджених осіб.

PC-OC контролює застосування цих конвенцій і, якщо необхідно, пропонує нові інструменти. Він також створює корисні інструменти, такі як інформація про країни, типові форми, практичні рекомендації тощо для практиків, які використовують ці інструменти.

Рада пенологічного співробітництва (PC-CP) є комітетом експертів, який відповідає за виконання кримінальних санкцій і заходів. Він розробляє загальноєвропейські стандарти, зокрема щодо роботи пенітенціарних служб і служб пробації, а також органів ювенальної юстиції [108].

З початку існування Організації Комітетом міністрів було прийнято ряд важливих правових документів. Вони регулярно оновлюються та доповнюються на основі ротаційного прецедентного права Європейського суду з прав людини та роботи Європейського комітету із запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (СРТ). Найпопулярнішими нормативно-правовими актами є Європейські пенітенціарні правила, Правила Ради Європи щодо пробації, Європейські правила громадських санкцій або заходів, Європейські правила щодо неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам, а також рекомендації щодо досудового ув'язнення, охорони здоров'я у в'язниці, ув'язнених іноземців, тривалості термінів утримання, переповненість в'язниць, умовно-дострокове звільнення, електронний моніторинг, неповнолітніх ув'язнених і відновного правосуддя. Усі ці інструменти можна знайти в Компендіумі. Багато з них також перекладено іншими мовами[109].

Щорічні конференції директорів пенітенціарних служб і служб пробації (CDPPS) Ради Європи об'єднують директорів 47 держав-членів Ради Європи.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного нами дослідження ми дійшли наступних висновків.

Ряд важливих завдань у боротьбі зі злочинністю вирішуються за допомогою міжнародних організацій і реалізуються на глобальному та регіональному рівнях. Провідним агентством з міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю на рівні глобального співробітництва є ООН, яка розробляє спільні стандарти, принципи, рекомендації, визначення міжнародні рекомендації щодо поводження з особами, задіяними у сфері кримінального правосуддя. Так, саме Генеральна Асамблея ООН ініціювала міжнародні та національні

програми боротьби з економічною злочинністю, торгівлею наркотиками, відмиванням грошей і тероризмом.

Співробітництво держав у галузі боротьби з міжнародними злочинами здійснюється та реалізується за допомогою взаємної, узгодженої та скоординованої роботи їх національних правоохоронних органів. У світі відбувається зростання злочинності з участю іноземних елементів. Тому цей факт зумовлює необхідність тісної співпраці у правоохоронній сфері.

Співробітництво держав світової спільноти у правоохоронній сфері здійснюється у рамках Міжнародної європейської організації кримінальної поліції – Європолу, який забезпечує механізми практичного співробітництва служб кримінальної поліції різних держав у їхній повсякденній роботі над розкриттям конкретних злочинів, і координації та кооперації спільних зусиль, які вони з цією метою здійснюють. У цьому механізмі співпраці Європол діє як єдиний європейський центр із вироблення спільної поліцейської стратегії та тактики боротьби з міжнародною кримінальною злочинністю.

Для успішної боротьби зі злочинністю необхідно ефективно підтримувати співпрацю правоохоронних органів держав-членів, зокрема вирішувати такі питання, як забезпечення обміну інформацією між ними, навчання підвищення кваліфікації поліцейських, запровадження нового режиму підготовки кадрів правоохоронних органів.

Європейська комісія розглянула низку варіантів, беручи до уваги посилення та оптимізацію CEPOL як окремої служби, а також повне або часткове злиття функцій CEPOL та Європолу, і дійшла висновку про те, що співпраця у сфері боротьби зі злочинністю в поєднанні з освітою та підготовкою співробітників правоохоронних органів CEPOL має зміцнити зв'язки та створити синергію між цими двома сферами поліцейської співпраці.

Серед європейських інституцій важливу роль відіграє Європейський комітет із проблем злочинності (CDPC), який розробляє проекти конвенцій

(рекомендації щодо кримінологічної політики). План дій з боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, який містить засоби та механізми боротьби з певними формами транснаціональної злочинності.

Зазвичай тривалість плану визначається тим, що короткий термін недостатній для повної реалізації основних змістовних положень на практичному рівні. Три основні цілі плану: посилення правової діяльності проти транснаціональної організованої злочинності з акцентом на координацію між державами-членами ЄС, удосконалення правових інструментів проти транснаціональної організованої злочинності відповідно до основних прав і повної поваги до реалізації верховенства права; вдосконалення міжнародної політики та судового співробітництва на європейському рівні у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю.

Формування повноцінного простору свободи та безпеки в ЄС та навколо нього вимагає спільного судового простору, посиленої співпраці між органами влади на основі солідарності та посиленої боротьби з транскордонною злочинністю. Також важливо боротися зі злочинністю за допомогою сучасного обладнання. Країни ЄС постійно розвиваються та вдосконалюються, тому мають усі можливості використовувати сучасні технології.

Міжнародне співробітництво є важливим елементом системного контролю над транснаціональною організованою злочинністю, що здійснюється як неформальними засобами (обмін інформацією, навчання та обмін персоналом, технічна допомога), так і офіційними засобами у вигляді сприяння екстрадиції злочинців, правова допомога на стадії слідства тощо. Поєднання неформальних інтерактивних методів з офіційними методами є важливим для подолання труднощів, непорозумінь і запобігання затримкам у процесі контролю над транснаціональною організованою злочинністю.

Міжнародне співробітництво щодо боротьби зі злочинністю відбувається на двох рівнях: перший – це внутрішній рівень, який являє

собою систему правоохоронних органів, що діють відповідно до національного та міжнародного права для забезпечення громадської безпеки та правопорядку. У разі необхідності, у випадку систематичних актів тероризму та організованої злочинності, органи державної безпеки ініціюють дії та використовують механізми міжнародного співробітництва в межах своєї компетенції для боротьби зі злочинністю; другий – міжнародний вимір, у тому числі для боротьби із загальною діяльністю органів, інституційними системами та організаціями, створені для контролю, придушення та боротьби з організованою злочинністю та тероризмом щодо кримінальних злочинів.

Особливості спільної діяльності оперативних підрозділів та суб'єктів досудового розслідування у розкритті та попередженні злочинів визначаються тим, що до компетенції МВС України належить утворення (реорганізація) підрозділів МВС України, серед яких Національна поліція, Національна гвардія, Держприкордонслужба, Національне фінансове агентство та Національна міграційна служба, які уповноважені здійснювати адміністративні, профілактичні та оперативно-розшукові заходи в межах своєї компетенції. Це має глибокі наслідки для структури, організації, напряму та предмету взаємодії і форм офіційної та неформальної співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. No 964-IV. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua>.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
3. Статут міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text.

4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 черв. 1993 р. No 3341-XII. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua>.
5. Словник міжнародного права: 2-ге вид., перероб. та дод. / Бацанов С.Б., Єфімов Г.К., Кузнецов В.І. та ін - М.: Міжнародні відносини, 1986. - С. 173.
6. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12 лют. 2007 р. No 105/2007. URL : <http://www.portal.rada.gov.ua>.
7. Зозуля Є. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю як історико-правове явище / Є. Зозуля URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=41902.
8. Про передачу засуджених осіб : Конвенція від 21 берез. 1983 р. No 112. URL:seareh.ligazakon.ua/l.doc2.nsf/link1/МИ83КОЗИ.htm.
9. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 4 груд. 2009 р. URL: – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.
10. Черноус Ю.М. Завдання міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю / Ю.М. Черноус // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2021. - No 25. – С. 144-152.
11. Стрельцова О.В. Організаційний механізм Європейського Союзу в сфері спільної кримінальної політики. Юридична наука. 2011. No 4-5. С. 185- 191.
12. Кропнов В.О. Інституції Європейського Союзу у сфері охорони права та здійснення правосуддя // Теорія та практика державного управління. 2019. No 3(42). С. 1-6. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/doc/5/05.pdf>.
13. Грицаєнко Л. Органи Європейського Союзу з боротьби зі злочинністю та правові засади їх співробітництва з Україною. Вісник Національної академії прокуратури України. 2022. No 1. С. 91-95.
14. Волеводз А. Г. Міждержавна співпраця в розшуку, арешту, конфіскації коштів та майна, отриманих злочинним шляхом // Прокурорська та слідча практика. 2018. № 4. С.22-32.

15. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text.
16. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.
17. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text.
18. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
19. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
20. Костенко Н. І. Правові механізми міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері // Право та політика. 2018. № 8. С. 15-16.
21. Галієв Б. Б. Принциповість і компромісність у питаннях боротьби з організованою злочинністю // Вісник. Черкаського держ. ун-ту. 2019. Вип. 33. Право. № 29. С. 74.
22. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийнята резолюцією 55/25 Ген. Асамблеї від 15 листоп. 2000 р.: ред. від 04.02.2004 р. URL : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_789&p=1228117189160723.
23. Загребська декларація про міжнародне співробітництво у боротьбі з тероризмом, корупцією та транснаціональною організованою злочинністю / Генер. Асамблея. 59-а сес. п. 96, 97 та 148 порядку денного (Загреб, Хорватія, 7-9 березня 2005 р.). URL: <http://www.un.org/mssian/document/declarat/zagreb.pdf>.
24. Кримінальний кодекс України : прийнятий 05.04.2001 р. [Текст] // ВВР. - 2001. - № 25/26. - Ст. 131.
25. Organised Crime Situation Report 2020 : Strasbourg, 23 December 2004 [Electronic Resource] Council of Europe. URL:

<http://www.coe.int/Vdghl/cooperation/economiccrime/>

[organisedcrime/Organised%20Crime%20Situation%20Report%202020.pdf](http://www.coe.int/Vdghl/cooperation/economiccrime/organisedcrime/Organised%20Crime%20Situation%20Report%202020.pdf).

26. Recommendation Rec (2017) 10 of the Committee of Ministers to member states on “special investigation techniques” in relation to serious crimes including acts of terrorism: (adopted by the Committee of Ministers on 20 April 2017 at the 924th meeting of the Ministers’ Deputies). URL : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=849269&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>.

27. Угода про стратегічне співробітництво між Україною та Європейським поліцейським офісом : Міжнар. документ від 04.12.2009 р. : ратиф. від 05.10.2010 р. [Текст] // ОВУ. - 2010. - № 96 (№ 84. - 2010. - Ст. 2934). - Ст. 3432.

28. Tilley, N. Problem-Oriented Policing, Intelligence-Led Policing and the National Intelligence Model / N. Tilley // UCL Jill Dando Institute of Crime Science. URL: http://www.jdi.ucl.ac.uk/downloads/publications/crime_science_short_reports/problemoriented_policing.pdf.

29. The Dublin Declaration: resulting from those attending the first European congress on “Tackling Organised Crime in Partnership” : Held at the Royal Hospital, Kilmainham, Dublin, Ireland on 20 and 21 November 2003 Tackling Organised Crime in Partnership. URL: <http://www.tocpartnership.org/orgcrime2003/website.asp?page=dublin>.

30. Проблеми протидії транснаціональній організованій злочинності: наук.-практ. посіб. / [Вербенський М.Г., Безхлібник Р.М., Берлач А.І. та ін.] ; за заг. ред. М.Г. Вербенського. – Х.: ХНУВС, 2020. – 288 с.

31. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.І. Виноградова. – Харків, 2020. – 20 с.

32. Лешукова І.В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Лешукова І.В. – Х., 2018. – 217 с.
33. Олійник І.Л. Організаційно-правові засади взаємодії міліції (поліції) країн-учасниць СНД у боротьбі з правопорушеннями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміні- стративне право і процес; фінансове право, інформаційне право» / І.Л. Олійник. – Ірпінь, 2015. – 20 с.
34. Серватко Т. Проблеми боротьби з організованою злочинністю в Польщі та в Україні: дис...кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Серватко Тадеуш. - К., 2002. - 207 с.
35. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11.06.1998, № 615/98. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
36. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України: Схвалена Європейською Радою 11.12.1999. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
37. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ: Погоджений на IV засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12.12.2001. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
38. План дій Україна-ЄС: затверджений на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, що відбулося 21 лютого 2015 року. URL: www.kmu.gov.ua/kmu/control.
39. План дій Ради Європи для України на 2014 – 2018 роки: Інформація Міністерства закордонних справ України URL: www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/46640.htm.
40. Програми співробітництва з Радою Європи: Інформація Міністерства юстиції України. URL: www.minjust.gov.ua.
41. Боротьба з проявами жорстокого поводження і безкарністю у країнах Південного Кавказу, Молдові й Україні. Короткий огляд заходів проекту:

Інформаційні матеріали Офісу Ради Європи в Україні. URL: www.coe.kiev.ua/.

42. Виконання зобов'язань України перед Радою Європи: Інформаційний матеріал / Урядовий портал. URL: www.kmu.gov.ua/.

43. Карпюк Г. РЄ підтримує «європейськість» МВС / Г. Карпюк // Іменем Закону. – 2017. – № 51. – С. 4.

44. Гаврилюк О. Рада Європи – Україна: план у дії / Оксана Гаврилюк // Іменем Закону. – 2021. – № 2. – С. 2.

45. Питання Державної міграційної служби України: Указ Президента України від 06.04.2011, № 405/2011. URL: www.president.gov.ua/.

46. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ: Погоджений на IV засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12.12.2001 р. (м. Київ) URL : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

47. Боняк В.О. Міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональними злочинними групами /В.О.Боняк // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського юридичного інституту МВС України, 2021. – № 2. – С. 192-197.

48. Актуальні проблеми протидії тероризму та злочинності у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції / за заг. ред. академіка НАН України, д-ра техн. наук. В. П. Горбуліна. Київ: Нац. акад. СБ України, 2019. Вип 13. 346 с.

49. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінологія: курс лекцій. Київ: МАУП, 2022. С. 62–63.

50. Аленін Ю. П., Пашковський М. І. Міжнародне співробітництво у боротьбі з тероризмом: тенденції розвитку кримінально-процесуальних інститутів. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. Вип. 8: Соціальні та правові проблеми боротьби з тероризмом, 2020. С. 63–70.

51. Аналітична доповідь «Правовий механізм контролю за «відмиванням» грошей та напрями його вдосконалення (на прикладі країн з розвинутою

- ринковою економікою)». Київ: Секретаріат Верховної Ради України, 2020. Вересень. 20 с.
52. Антипенко В. Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму. Одеса: Фенікс, 2011. 355 с.
53. Антитерористичні організації США URL: <http://truppen.ua/spetscnaz-inostrannyh-gosudarstv/antiterroristicheskie-organizatscii/antiterroristicheskie-organizatscii-ssha.html>.
54. Антон Мартинюк Дослідження незаконних потоків зброї. URL: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP3-Ukraine-UKR.pdf>.
55. Багрій-Шахматов Л. В., Буріч К. М. Організована злочинність і корупція в їхньому співвідношенні і взаємозв'язку концептуалізації: Боротьба з організованою злочинністю та корупцією: міжвідом. наук. зб. / гол. ред. А. І. Комарова. Київ, 2017–2018. Т. 29. 324 с.
56. Багрій-Шахматов Л.В., Сценко С. Л. Методи боротьби з тероризмом: погляд світового співтовариства. Тероризм і боротьба з ним. Аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників: міжвідом. наук. зб. Київ, 2020. Т. 19 (1). С. 338–343.
57. Балуєв Д. Г. Транснаціональні злочинні об'єднання як новий чинник у світовій політиці. Ужгородський державний університет, 2020. С. 197-207. URL: <http://www.unn.ua/e-library/vestnik.html?anum=1240>.
58. Бандурка О.М. Кримінологічні фактори впливу на стан злочинності в Україні. Протидія злочинності: теорія та практика. матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовт. 2016 р.). Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2019. 634 с.
59. Бандурка О.М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. 308 с.
60. Бандурка О.М. Європол: Міжнародна європейська організація кримінальної поліції: наук.-практ. посіб. Харків: Держ. спец. вид-во «Основа», 2003. 368 с.

61. Баулін Ю.В., Борисов В. І., Дорош Л. В. та ін. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / за заг. ред. Ю. В. Бауліна, Л. В. Дорош. Харків: Право, 2019. 219 с.
62. Бердюк В. І., Погорецький М. А. Міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Київ: Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, 2021. № 21. С. 23–32.
63. Біленчук П. Д., Єркенов С. Є., Кофанов А. В. Транснаціональна злочинність: стан та трансформація: навч. допомога. Київ: Атіка, 2019. 211 с.32.
64. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2020. 448 с.
65. Благута Р. Реформування правоохоронної системи України у контексті європейських перспектив. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 10 листоп. 2017 р.) / упоряд. О. В. Авраменко, С. С. Гнатюк, І. В. Красницький. Львів: ЛьвДУВС. 316 с.
66. Бова А.А. Організована злочинність: основні підходи до визначення поняття. Людина і політика. 2022. № 3. С. 108-119.
67. Бородін С.В., Ляхов Є. Г. Міжнародне співробітництво у боротьбі з кримінальною злочинністю (проблеми діяльності ООН у галузі попередження злочинності та поводження з правопорушниками). Харків: Міжнар. відносини, 2022. 200 с.
68. Брежнева Т. Саміт НАТО в Стамбулі: основні підсумки та перспективи: аналіт. матеріал. URL: <http://www.project-ceid.org/ua/page-statii/article-75>; НАТО і боротьба з тероризмом. Стамбульський самміт – посилення антитерористичних зусиль НАТО. URL: <http://www.nato.int/issues/terrorism/evolve05-ukr.html>.

69. Демченко І., Соловйов О. Попередження поширення фальсифікованих лікарських засобів на міжнародному та національному рівні [Текст]: [монографія] / І. Демченко, О. Соловйов.-Київ: Новий друк, 2022.–128 с.
70. Інформаційні технології боротьби з тероризмом [Текст]: матеріали наук.-практ. конф., Київ, 15 лип. 2018 р. / Акад. вищ. освіти України, Global acad. of allied leadership, Acad. of open society security.-К.: Ліпкан О.С., 2019. - 91 с.
71. Культенко О.В. Європол. Еволюція структури та діяльності [Текст]: [монографія] / О.В. Культенко. - Вид. 1-ше. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2017. - 175 с.
72. Куцевич Максим Петрович Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти [Текст]: монографія / М.П. Куцевич; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К.: Юридична думка, 2019. - 332 с.
73. Макаруха З.М. Правові засади діяльності Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції: монографія / Зоряна Макаруха; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - Л.: [Астролябія], 2021.- 543.
74. Матвійчук В.К. Протидія злочинності та адаптація кримінального законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу: монографія / [В.К. Матвійчук та ін. ; за заг. ред. В.К. Матвійчука]; Нац. акад. упр. - Київ: ВНЗ "Національна академія управління", 2020. - 551с.
75. Механізми співпраці правоохоронних органів в процесі виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми [Текст]: [дослідження] / Амер. асоц. юристів Ініціатива з верховенства права (ABA/ROLI); [підгот.: Марина Елефанте, Людмила Ільковець]. - К.: 2020. - 39 с.
76. Микієвич М.М. Міжнародно-правові засади боротьби із транснаціональною злочинністю в рамках Європейського Союзу /М.М. Микієвич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. - 2018. - № 2. - С. 1-8.

77. Миронова В.О. Проблеми кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни [Текст]: монографія / В.О. Миронова; Акад. прав. наук України [та ін.]. - Х.: Право, 2017. - 152 с.
78. Міжнародна поліцейська енциклопедія [Текст]: понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія та практика: В 10 т. / відп. ред. Ю.І. Римаренко [та ін.]; Нац. акад. внутр. справ України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Акад. прав. наук України, Акад. підготовки керів. кадрів поліції Федеративної Республіки Німеччини. - К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2013.
79. Міжнародно-правова допомога та співробітництво у кримінальному судочинстві України [Текст]: зб. док.: У 2 ч. / уклад. І.І. Когутич; ЛНУ ім. Івана Франка. Кафедра кримінального процесу і криміналістики. - Л.: Тріада плюс, 2019. - Ч. 1. - 2019. - 940 с.; Ч. 2. - 2019. - 638 с.
80. Петрашко Сергій Боротьба з корупцією: міжнародний вимір та національна практика [Текст]: монографія / Сергій Петрашко; Ін-т законодавства Верховної Ради України. - Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2019. - 231 с.
81. Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів [Текст] = Bekämpfung der Drogenkriminalität. Zusammenarbeit von Polizei und Justiz: матеріали укр.-нім. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 26-27 трав. 2021 р. / Верховна Рада України, Ком. з питань законодав. забезп. правоохорон. діяльн., Донец. юрид. ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, Фонд Г. Зайделя. - Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2021. - 307 с.
82. Теличкін О. О. Цивільна поліція як провідний суб'єкт правоохоронної діяльності міжнародної місії на користь миру [Текст] 3: 1, 2018. - (Право і безпека) // Право і безпека. - С. 162-166
83. Черноус Юлія Миколаївна Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного

характеру [Текст]: монографія / Черноус Юлія Миколаївна; Нац. акад. внутр. справ. - К.: Скіф, 2018. - 447 с.

84. Шостко Олена Юріївна Протидія організованій злочинності в європейських країнах [Текст]: монографія / О.Ю. Шостко; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х.: Право, 2019. - 400с.

85. Стрельцова О. В. Організаційний механізм Європейського Союзу в сфері спільної кримінальної політики // Юридична наука. – 2011. – № 4-5. - С. 185-191.

86. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України // Право і безпека. - 2020. - № 3(35). - С.10-14.

87. Грицаєнко Л. Органи Європейського Союзу з боротьби зі злочинністю та правові засади їх співробітництва з Україною // Вісник Національної Академії Прокуратури України. - 2022. - № 1. - С. 91-95.

88. Міняйло Н. Є. Зарубіжний досвід запобігання організованій злочинності // Науковий вісник Чернівецького університету. - 2023. - № 660. - С. 144-149.

89. Кротінов В. О. Інституції Європейського Союзу у сфері охорони права та здійснення правосуддя // Теорія та практика державного управління. - 2019. – № 3(42). – С.1–6.

90. Шостко О. Ю. Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованій злочинності в окремих європейських країнах // Проблеми законності. – 2019. – № 1. – С. 176–185.

91. Сорочик Ю. Ю. Європол: новітні тенденції у протидії організованій злочинності // Південноукр. правничий часопис. – 2019. – № 1. – С. 162–164.

92. Яковюк І. В. Європейський Союз крізь призму міжнародної організації // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2018. – № 15. – С.58–67.

93. 4 грудня 2009 р. – підписання угоди про стратегічну співпрацю України з Європолом. URL: <http://www.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/38417.htm>.

94. Гавриш Т. С. Теорія та практика міжнародної правової допомоги у кримінальних справах (проблеми сучасного співробітництва України) / Т. С. Гавриш. - Х.: Право, 2018. - 192 с.
95. Гуславський В. С. Співробітництво у правоохоронній сфері : Україна та Співдружність Незалежних Держав : монографія / В. С. Гуславський. - Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. довідок, 2017. - 364 с.
96. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 2625 (XXV) від 24 жовтня 1970 р.). URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_569.
97. Заключний акт НБСЕ від 1 серпня 1975 р. // Офіц. вісн. України. - 2005. - №4.-Ст.266.
98. Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних : конвенція від 28 січ. 1981 р. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua>.
99. Офіційний сайт Виконавчого Комітету Співдружності Незалежних держав URL: <http://www.cis.minsk.by>.
100. Діяльність України в рамках ООН URL: <http://www.mfa.gov.ua/uno/ua/4263.htm>.
101. 12. Про Національне центральне бюро Інтерполу : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 1993 р. No 220 // Збірник Постанов Кабінету Міністрів України. – 1994. – No 2. – С. 114.
102. Антонович М. Міжнародне право: навч. посіб.: рекомендовано МОН України / М. Антонович. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. – 382 с.
103. Буроменський М.В. Міжнародне право: навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.
104. Міжнародне право: словник-довідник / [С.М. Перепьолкін, Т.Л. Сироїд, Л.А. Філянїна]; за заг. ред. Т.Л.Сироїд. – Х.: Юрайт. 2014. – 404 с.

105. Міжнародні організації: Навч. посібник: Рекомендовано МОН України / В.В. Ковалевський, Ю.Г. Козак, С.Г. Грищенко та ін.. – К.: ЦУЛ, 2013. – 288 с.
106. Міжнародні організації: навч. посіб.: Рекомендовано МОН України / О.С. Кучик, І.Р. Суховолець, А.Б. Стельмах та ін.. – К.: Знання, 2017. – 749 с.
107. Міжнародні організації: Навч. посібник: Рекомендовано МОН України / За ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, З. Кутайні. – К.: Центр учб. літ., 2018. – 440 с.
108. Буроменський М.В. Міжнародне співробітництво України у сфері запобігання злочинності та боротьби з нею. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Х. : Право, 2008. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. С. 738–739.
109. Didkivska G.V., Matkevych Y.Y. Causes and conditions of smuggling in Ukraine. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2019. No 58. Том 2. С. 75–79.